

SEVRES İLE LOZAN ARASINDAKİ YOLCULUK

Prof. Dr. Berin Ergin

24 Temmuz 1923

ÖNSÖZ

SAAT 3.05 geçiyor, YER RUMINI SARAYI LOZAN KONFERANSININ İMZALANACAĞI BİNA. BİR TARAFTA TÜRKİYE VE KARŞISINDA YEDİ DEVLET DELEGELERİ.....

BATI ALEMİ SİNİMİŞ, ZORBA DEĞİL ARTIK.

DAYATMA YOK. BU SEFER HÜZÜNLÜ VE KEDERLİ, AMA HIRSLI.

GELECEKTEKİ PLANLARINI DÜŞÜNMEK İÇİN ZAMANA GEREKSİNİMİ VAR!!!!

YIL 1923,24 TEMMUZ.....

20 KASIM 1922 DEN 24 TEMMUZ 1924 E KADAR KIRAN KIRANA SÜR-MÜŞ MÜCADELENİN SONLANDIĞI YERDEYİZ.

YENİ KURULMUŞ TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİ TEMSİLCİLERİNİN BAŞI DİK MAĞRUR HEYECANSIZ SAKİN VE İLK İMZAYI ATMA ŞEREFİNİ EL-DE ETMİŞ TÜRKİYE DEVLETİ BAŞDELEGESİ İSMET PAŞA SAAT 3.09 DA YE-Dİ DÜVEL TEMSİLCİLERİ KARŞISINDA, KENDİSİNE GAZİ MUSTAFA KEMAL PAŞANIN İMZA İÇİN GÖNDERDİĞİ ALTIN KALEMİ ÇIKARIP İMZA ATAR. ARTIK OSMANLI İMPARATORLUĞU RESMİ OLARAK TASFİYE EDİLMİŞTİR.

ŞAŞKIN, HÜZÜNLÜ, HIRSLARINI KALPLERİNE GÖMMÜŞ AVRUPALI ve Konferans Metnine imza atmamış AMERİKALI DEVLET TEMSİLCİLERİ, CEN-TİLMEN POLİTİKALARI !! GEREĞİ ARZULARINI BAŞKA BİR BAHARA BIRAKA-RAK KERHEN İMZALADIKLARI BU ANLAŞMANIN ALTINDA EZİLDİKLERİ AN SAAT 3.09 GEÇEDİR.

BİR BAHAR YAKALAMAK HAYALİ İLE GİRİŞTİKLERİ MÜCADELEDEN YENİK DÜŞMEK HİÇ DE KABUL EDİLEBİLECEK BİR DURUM DEĞİLDİR BATI-LI İÇİN. BU NEDENLE KAYBETTİKLERİNİ ALABİLMEK VE RÖVANŞ İÇİN 92 SENEDİR ÇALIŞTIKLARINI UNUTMADAN GEÇMİŞTE DOLAŞMAK BUGÜNE İŞİK TUTAR MI, DİYE VE TÜRKİYE'NİN SORUNLARINI ÇÖZMEK İÇİN YARARLI OLUR DÜŞÜNCEİ İLE, ÖVGÜ NİTELİĞİNDE OLMAMAK ÜZERE BİR HATIR-LATMA YAPMAK İSTEDİM.

Bu konuda yazılmış binlerce sayfa bilim adamlarının tarihçilerin sosyo-logların değerli eserleri var. Bunların hepsini okumak bir ömre sığmaz. Gençle-re bir hatırlatma olarak panoramik bir gezinti yaptırmakla bu ülkenin nasıl kurulduğunu şartlarını göstermek bizlerin görevi diye düşünmekteyim.

1) GENEL AÇIKLAMA

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kuruluş belgesi olan ve tarihi için önemli belge LOZAN KONFERANSI (Barış Anlaşması) tüm dünya devletleri için de son derece önemli ve Avrupa tarihini değiştiren Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın eşi

bulunmaz gayretleri ve dehası sonucu elde edilmiş başarının meyvesidir. Bunu bu zihniyet ile kabul etmeyenleri şimdiden kınamak isterim.

Türkiye Devleti, Osmanlı Devletini yıkan batılı devletlere karşı verilen bağımsızlık savaşı sonunda kurulmuş bir Devlettir. Bu topraklar üzerinde yaşayan halk tarafından sadece bir Devlet kurulmamış eskinin tüm çağ dışı kurumları ve kuruluşları tasfiye edilmiş ve her alanda çağdaşlaşmak için temeller atılmıştır.¹

Türkiye Devletinin kuruluş belgesi olan Lozan Konferansının maddelerinin içeriğini ve bu belge ile varılmış sonucun o günkü şartlar, uluslararası politikalar ve sosyo- ekonomik düzen bağlamında yorum yapabilmek uzmanların yıllarını almıştır ve almaya da devam etmektedir. Sadece o dönemi araştıranlar ve yorumlayanlar değil, Türkiye üzerindeki emellerini unutmamış olan Devletlerin kuruluşları da, bir türlü sosyal niteliğini açıklayamadıkları bu başarıyı elde eden insanların kurduğu devleti yıkmaya bölme ve sözde yeni devletler kurma hayali ile sistemli bir şekilde ve gayretle çalışmaktadırlar. Anadolu'yu kurtuluşa götüren nedenlerin DNA sını bulmaya ve parçalamaya yönelik faaliyetlerin her zaman sürdüğünü bu ülkenin vatandaşlarının unutmaması asıldır.

Lozan'da yedi düvelin gözyaşları ile imzalamak zorunda kaldıkları bu belge 92 yıl sonra bile geçerliliğini koruyan yegâne Uluslararası Barış Anlaşmasıdır.²

Sevres den Lozan Konferansına giden yolu incelemek ve kolayca anlamak çok zordur. Zira dönemin şartlarını, ulusal ve uluslararası durumun inceliklerini, Avrupa'nın kendi menfaatlerinden başka hiçbir konuyu önemsemeyen tavrını, gerçek yüzünü bilmek gerekir. İnsanlık duygularından yoksun politikacıların arasından sıyrılabilme becerisini göstermenin zorluklarını anlamak, Osmanlı İmparatorluğunun çöküşünü ve yok oluşunun nedenlerini bilmek, Türkiye Devletinin kuruluşundaki şartların fotoğrafını çekerek, Mustafa Kemal Paşanın ince politikalarını, Lozan'a giden heyetin ve İsmet Paşanın başarılarını, becerilerini, güdülen politikayı özümsemek, ve ondan sonra LOZAN'ı değerlendirmek kritik etmek mümkün olabilir. Halen derin araştırmalara konu olan bu dönem ile ilgili çalışmaların bitmesi mümkün olmadığı gibi, insanlık tarihi için de bu dönem önemli bir derstir.

Bu nedenle Lozan Konferansının maddelerinden ziyade bu sonuca nasıl gelindiğini, Lozan Konferansının anlaşılabilmesi için gerekli gördük. Böylece Lozan Konferansı ile elde edilmiş sonucun ne denli başarılı olduğu tekrar tekrar özellikle gençlerin gözleri önüne sermek istedik.

Lozan Konferansının başarı olduğunu en başta belirtmek istedim, çünkü çocuklarının hafızasında yer etmiş, gerek okudukları ve/veya çeşitli görüş sahiplerinin medyadaki açıklamaları ve yorumları bağlamında Lozan'ın bir hezimet olduğu söylemleri olabilir. 1922 den beri meclis zabıtlarında, hatıratlarda, olumlu ve/veya olumsuz beyanlar yer almıştır. Hatıralarını veya duyduklarını yazanların kendi sübjektif görüşlerinin yer aldığı eserlerin tarihi değerini takdir etmek için yazılı kaynakları incelemek gerekir. TBMM tutanaklarındaki karşıt

¹ Çekiç Orhan: Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, cilt 1,2010 İstanbul s. 7 vd.

² Esasen burada vurgulamak gerekir ki, Türkiye tüm anlaşmalara son derece bağlı kalmıştır hiç ihlal etmeden yürürlüğünü sürdürmektedir. Lozan Konferansı bunun başında gelir. Bu metinde delik açmak isteyen bir çok Devlet ve kuruluşu faaliyetine devam etmektedir. Türk Devletinin üzerinde kurulu bulunduğu coğrafyanın her nasılsa önemli olması sürekli tehdit altında yaşamayı bilmemize bağlıdır.

görüşler ve muhalefetin varlığı o dönemdeki meclis yapısı değerlendirildiğinde olumsuz sonuç çıkarmayı gerektirmez.

Belirtmek gerekir ki, muhaliflerin görüşlerinin nedenleri üzerinde o dönemde içinde bulunulan durumun, kültür, eğitim, inanç gibi unsurların da incelenmesi gerekir.³

Her konuda meclisi yetkili kılmak ve demokratik bir Devlet için milletin vekillerinin iradesinin önemli olduğunu vurgulayan Mustafa Kemal Paşa kısa bir sürede toplanarak halkın iradesini temsil eden vekillerin uluslararası siyasetin inceliklerine vakıf olabileceklerini herhalde öngörmemiştir.

Ani ve acil kararlara gereksinim olduğu bu kritik dönemde kendi politikasını ve en iyinin elde edileceğine inandığı yöntemlerin uygulanmasını istemektedir. Bunun için de mücadele vermiş, çeşitli ikna yöntemlerini kullanmıştır. Uygulamak istediği rejimde esasen muhalefet olacağını baştan itibaren bilmektedir. Dünya gerçeklerini uluslararası politikayı kısa bir sürede milletvekillerinin hepsine göstermesi ve özümsetmesi mümkün olmadığından TBMM zabıtlarında çeşitli fikirler havada uçmuşdur. Bu muhalefetin o dönem şartları ve sosyal yapısı bağlamında doğal karşılanması gerekir.

Bu nedenle zabıtlara bakarak yorum yapanlar sadece bu zabıtlardaki söylemlere dayanarak Mustafa Kemal Paşa ile İsmet Paşa arasındaki uyuşmazlıkları, Lozan Konferansının bir hezimet olduğu nitelemesi ile açıklamaları gerçekler ile bağdaşmamaktadır.

Bu konuda yorum yapmak ve/veya olayları aktaracakların gerek Lozan Konferansından önceki durumu ve belgeleri, tüm anlaşmaları, Osmanlı İmparatorluğunun son yıllarını ve Türkiye Devleti Millet Meclisi Zabıtlarını, bir bir karşılaştırmalı olarak incelemeleri gerektiğini belirtmek gerekir. Lozan Konferansı zabıtlarının arka perdesini birkaç cepheden yazılmış kitaplar ile birlikte değerlendirmek sureti ile ancak doğru bir yargıya varılabileceğini vurgulamak yanlış olmayacaktır.

II) LOZAN KONFERANSI ÖNCESİ DURUM

A) OSMANLI İMPARATORLUĞU VE SEVRES'E GİDEN YOLU HAZIRLAYAN SEBEPLER

Osmanlı İmparatorluğu en geniş sınırlarına Kanuni Sultan Süleyman zamanında yani 1520 -1566 tarihleri arasında ulaşmış ve fakat hemen akabinde duraklama ve gerileme sürecine girmiştir. Bu süreç 1.Dünya Savaşına kadar sürmüş ve toprak kayıpları sonu hazırlamıştır. Osmanlının yıkılışının sebeplerini kısaca hatırlamakta ve özetlemekte yarar vardır.⁴

Zira Lozan Konferansına giden yolda neler olduğunu kısaca görmeden Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kuruluşundaki olayların sonuçları hakkında fikir yürütmek eksik olacaktır. Bu nedenle 1912 ve 1922 dönemi arasında devam etmiş ve 10 yıl sürmüş savaş sonunda elde edilmiş barışın, nasıl elde edildiğini olayları ve gerçekleri bilmek gereklidir. Bugünkü dünya siyasetinin izlediği yolun görülebilmesi ve özümsemesi ve yorum yapılabilmesi için gerçekleri

³ Velihaht Vahdettin ve Padişah Vahdettin ile Mustafa Kemal Paşa ilişkilerinin irdelenmesi ve Mustafa Kemal'in raporlarının değerlendirilmesi ile Osmanlı'nın sona ermesi gün ışığına çıkacak olaylardır. Çekiç O: a.g.e., s.36-40.; Özakman Turgut: Vahidettin M.Kemal ve Milli Mücadele, İstanbul 205., s.210 vd.

⁴ Çekiç O: a.g.e., s. 12 vd.

görmek önemli olup, o dönemin sosyal, ekonomik ve politik tarihi vakıalarını ve kanıtlarını iyi incelemek ve bilmek gerekir.⁵

1) Osmanlı İmparatorluğunun Yıkılmasını Hazırlayan İç Sebepler:

- Uzun süren savaflara girilmiş olması
- Sosyal ve ekonomik yapının bu sebeple bozulması
- Tahta geçen şehzadelerin deneyimsiz olması iyi yetişmemesi, Sancaklara gönderilme konusuna son verilmiş bulunması.
- Tahta en yaşlı ve en sağlıklı şehzadenin geçmesi yönünde usul kabulü⁶
- Padişah katındaki bozuklukların alt kademelere de yansması. Yönetimde zaaf çıkarıcılık, halk ve devlet arasındaki uçurum ve çürümenin başlaması.
- Hazinesinin boşalması nedeni ile savaşmaktan geri çekilen Osmanlının, yenileri ve askerlerin ganimet uygulaması ile elde ettikleri gelirlerin sona ermesi sonucu oluşan ekonomik zayıflama ve toplumdaki huzursuzluklar
- Himaye altındaki devletlerden alınan verginin son bulması.
- Taşra teşkilatının bozularak rüşvetin idari birimlere girmesi.⁷
- Kayırma ve rüşvetin önü alınamayan bir uygulama haline gelmesi.
- Toplumsal dengenin bozularak vergi toplayıcılarının ek vergiler toplamaya başlamaları.
- Eyaletlerdeki Tımar Sisteminin bozularak, halkın isyan edecek durumlara gelmesi.
- İskan sorununun patlak vermesi ve köylülerin topraksız kalarak iskân edilebilecekleri yerler bulunamaması
- Hazinesinin boşalmış olması.
- Doğrudan vergi toplama sistemine "İltizam Sistemi" ne geçilerek belirli bir bölgenin vergisinin peşin olarak alma gibi işlemler yapılması.⁸
- Devletin merkezi gücünü kaybetmesi.
- Eğitimin ulemanın eline geçmesi. Dünyadaki ilerleme fen ve sosyal bilimlerin alanında gerçekleşirken ve batı bilimsel atılımlar yaparken eğitim din mihraklı hale getirilmiştir.⁹

2) Osmanlı İmparatorluğunun Yıkılmasını Hazırlayan Dış Sebepler:

- Ekonomik gerileme
- Osmanlının Sosyo-Ekonomik yapısının sarsılarak geri kalmışlık düzeyine inmesi, bilim ve teknolojide geri kalmışlık kapitülasyonlar ile verilmiş imtiyazlar nedeni ile Avrupa Devletlerinin ham maddeden başlayarak mamul maddeye kadar olan faaliyetlerini Osmanlı topraklarında gerçekleştirip kolay bir şekilde piyasaya girerek ticaret yapması, Osmanlının sanayi alanında gelişmesinin engellenmesi ve yok edilmesi,

⁵ AKŞİN Sina: Kısa Türkiye Tarihi, İstanbul 2008, s.23 vd, 39 vd, 70 vd, 89 vd.

⁶ Ekber-Erşed usulü 1603-1617 Sultan Ahmet tarafından kabul edilmiş.

⁷ Fuzuli kasidesinde belirtilen "SELAM VERDİM RÜŞVET DEĞİLDİR DİYE ALMADILAR.

⁸ Peşin vergi ödemeyi üstlenen kişiye mültezim deniyor ve bu kişi vergisini ödemediği bu bölgenin vergisini kendisi sonra topluyordu ve böylece mültezim ödemediği verginin çok üstünde vergi toplamak için elinden gelen her türlü mezalimi yaptığından bölgede istikrarsızlık baş göstermiştir. Bu durum bölgede yerel beyler ve ayanların oluşmasına neden olmuştur. Türkiye'de feodal yapının özellikle doğuda ve güney Anadolu'da yerleşmesi bu vergi toplama işinde mültezimlerin türetilmesi ile başlamıştır. Ağalık sistemi bunun sonucudur. Merkezi otoritenin zayıflaması ile de daha bir güç kazanmıştır.

⁹ Çekiç O: a.g.e.s. 13

- Fransız ihtilali ile geliştirilen özgürlük milliyetçilik eşitlik gibi akımların İmparatorluk sistemine aykırı olması ve olumsuz etkilemesi. Belirli bir azınlık tarafından benimsenen bu yeni fikirlerin bağımsızlık adı altında isyanlara sebebiyet vermesi ve Avrupalı devletlerin de bu isyanları Osmanlının zayıflamasını sağlamak üzere desteklemeleri.
- Osmanlının toprak kaybetmesi savaşların yenilgi ile sonuçlanması.¹⁰

¹⁰ Osmanlının toprak kaybetmesi Osmanlının bir takım önlemler alması için kafa yormasına neden olmuştur. 19 yüzyılda bir takım fikirler ortaya atılmış ve deneme yapılmıştır. Bunlar Osmanlılık ve/veya İslamcılık-Türkçülük ve Batıcılık ve Sosyalizm olarak açıklanır. Osmanlılık ve/veya İslamcılık: Osmanlının bünyesinde bir çok etnik yapıyı, dinsel kimliği, bir arada tutması ve çok kültürlü monarşik bir yapıda olması hali olarak asimilasyonu ret eden bir niteliğe sahiptir. Ancak Fransız ihtilali sonucunda ulus devlet kavramının ortaya çıkması ile bu çok kültürlülük yapı yeterli olmamıştır. Bu durum özellikle gayri Müslim Osmanlıların bağımsızlık arzularını pekiştirmiştir. Buna Avrupa Devletlerinin de Osmanlı'yı bölmek parçalamak ve ele geçirmek arzusunu eklediğimizde, Osmanlılık fikrinin zayıfladığını görmekteyiz. Oysa salt incelendiğinde Osmanlılık fikri özetle; Hiçbir ayrımcılık gözetmeksizin imparatorluk toprakları üzerinde yaşayan tüm unsurların istisnasız aynı siyasal ve sosyal haklara sahip olarak tam bir eşitlik içinde dini ve fikri serbestinin sağlanması ile insanların birbirleri ile kaynaşacakları ortak bir vatan da ortak bir şemsiye altında ortak bir millet olarak yaşamalarının arzu edildiği bir sistemdir.

Esasen bu açıklama ile Osmanlılığın, Devleti oluşturan bütün kavim cemaat ve halkların din, mezhep, ırk farkı gözetmeksizin adalet hürriyet, eşitlik içinde bir arada yaşamalarını ve birlik olmalarının sağlanmak istendiği bir akım olduğu sabittir. Osmanlı devletinde bireyler sadece ibadetini yaparken birbirinden ayrılmıyordu. II Mahmut Müslümanları camide Hristiyanları klişede Musevileri Havrada tanımak isterim (Çekiç O: a.g.e.s. 45) diyerek laikliği eşitliği ve özgürlüğü vurgulamıştır. Akşin S: Kısa Türkiye Tarihi, s.83 vd.

II. Abdülhamit zamanında Osmanlı'yı kurtarma adına Balkanlardaki ve Rusya'daki Panslavizm hareketini etkisiz hale getirmek için ortaya çıkmış denebilir. İslamcılar Osmanlı İmparatorluğunun çöküşünün nedeninin Batıcıların dediği gibi İslamiyet'ten kaynaklanmadığını aksine İslam'da bilime saygı olduğunu yeniliklere açık olduğunu, batı taklitçiliğine son verilerek, İslami inanç ibadet felsefenin canlandırılmasını batı sömürsünden uzaklaşmasını ve Osmanlıdaki gayrimüslim unsurlarının ayrılıkçı politikaları karşısında devletin bütünlüğünün din birliği sayesinde sağlanabileceği görüşü Osmanlılık fikri olarak (Çekiç O: a.g.e.s. 45) açıklanabilir. Belirtmek gerekir ki Osmanlı içindeki gayrimüslim ve/veya azınlık diye tanımlayacağımız unsurların politikaları ve ülkeden kopmaların önünün alınamamış olması Lozan' a giden yolu hazırlamıştır.

Türkçülük: (Mete Tuncay Cemil Koçak Turgut Boratav vb.: Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980 İstanbul 1990, s.36 vd.) Osmanlılık ve İslamcılık Osmanlı'yı kurtaramadığı için özellikle Balkan savaşlarının kaybindan sonra gelişen bir akım olarak çöküşün Türkçülük ile kurtarılması idesi ortaya atılmıştır. Ziya Gökalp'in ileri sürdüğü görüşe göre çok uluslu ve dinli devletlerin tarihe karıştığı ancak milli temellere dayanarak ayakta kalılabileceği fikrinden yola çıkılmak istenmiştir. Türkler Osmanlı içinde bir ırk değildir bir sosyal kimlik olarak mevcuttur. Bu nedenle o dönemlerde Türkçülük bilinci oluşmamıştır. Müslüman olmadan önce var olan bir millete mensup oldukları fikri aşılacak istenmiştir. Türklerin Osmanlı içinde tek vücut olarak birleşmesi Türkçülük fikri ile gerçekleştirilmek istenmişti. Bu gerçekleştirilecek ve sonra Turancılık amacı ile tüm Dünyadaki Türklerin bütünlüğünün sağlanması gibi bir amaç oluşturma fikri gelişmiştir. Türkçülüğün esasları olarak denebilir ki; Türklere ulus bilinci aşılmalı, eski Türk masalları Oğuz Han, Cengiz Han yaşam öyküleri anlatılmalı idi, modernleşmek asıldır, ancak batıcılık anlamında değil taklitçilikten kaçınılacaktır, ulusçuluk çağdaş düşüncedir. İslam Dünyası ile iyi ilişkiler

- 1.Dünya Savaşı yaklaşırken Amerika Birleşik Devletleri, Rusya Fransa, ve İngiltere'nin Ermeniler üzerinden sağlamak istedikleri menfaatlerini biçimlendirmek için oynadıkları oyunlar ve Ermeni bağımsız devleti kurulması yönündeki faaliyetler.¹¹

- Trablusgarp ve Balkan savaşlarındaki hezimet
  - 1. Dünya savaşındaki hezimet
- Sebeplerden önemli olanları olarak sayılabilir.

B) SAVAŞLAR VE OSMANLI İMPARATORLUĞU¹²

On yıl süren ve 1912-1922 yılları arasında devam etmiş Balkan Devletlerinin İşkodra Selanik ve Edirne'ye Saldırması ile başlayan, ve Türk ordusunun İzmir'e 1922 de girmesi ile sonuçlanmış, Osmanlı Devletinin de parçalanmasına ve son bulmasına neden olan Balkan Savaşları ile, 28 Temmuz 1914 te başlayıp 1918 tarihinde bitmiş 1. Dünya Savaşı ve, Mondros Ateşkes Anlaşması, ve Osmanlının sonunu getirmiş Sevres, Sevres den Kurtuluş Savaşına ve Mudanya Anlaşmasına, Lozan Konferansına, giden ışıklı yol Türkiye Devletinin olduğu kadar dünya siyasetinde de çok önemli köşe taşları olarak tarihte yerlerini almıştır.

---

kurulmalıdır, Türkçülük ıslama aykırı bir düşünce değildir. Türkçülük ve islam dünyası arasında ilişkinin kurulması asıldır, Ulusal bir ekonomi planı izlenmelidir. Hanedanlara dayanan imparatorluk dönemleri bitmelidir ulus devletler olmalıdır. Siyasal-kültürel bağımsızlık esastır. Dil tarih din ahlak alanlarında ki bağımsızlık ekonomik bağımsızlıkla tamamlanmalıdır. Türkçülükte tüm Türklerin bir araya geleceklere bir devletin oluşturulması esası da vardır. TÜRKÇÜLER İttihat ve Terakki etrafında etkin olmuşlardır. Ulusal bağımsızlık savaşında da etkin olarak katılmışlar ve Cumhuriyetin kurulmasında bu düşünce yapısının katkısı olmuştur.

Batıcılık: (Çekiç O: a.g.e., s. 46-47) Osmanlı duraklama ve gerileme döneminde devleti kurtarmak için başvurduğu yoldan birisi de BATILILAŞMA dır. Batıcılık batının teknolojik ve sosyo kültürel ve siyasal kurumlarının benimsenmesi gerektiği fikrinin savunulduğu bir akım olmuştur. İkinci Meşrutiyet döneminde ıslahatın yerini batı siyasi düşüncesinin benimsenmesi söz konusu olmuştur. Bu görüş bilim ve medeniyete önem vermiştir. Batının nesinin alınması gerektiği konusunda da ekonomik ve sosyal hayattaki gelişmelerin incelenmesi ve alınması bilim ve tekniğin gelişmelerinin takip edilmesi esasları üzerinde durulmuştur. Batıcılar İslamiyet'in ehil olmayanlar elinde yanlış ve eksik yorumlanması ve bir dizi batıl itikatların yerleştirilmesi konusunda da batının teknolojik ve sosyal çağdaş kurallarının tereddütsüz benimsenmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu arada gelişmek için Latin alfabesinin kabulü özel girişimcilik, kadınların durumunun düzeltilmesi tesettürün kaldırılması, şapka giyilmesi gibi kurulacak Yeni Türkiye'nin temellerinin de atılmakta olduğunu görmekteyiz.

Sosyalizm: (Akşin S: Kısa Türkiye Tarihi, s. 88.) 1910 yılında zayıf bir hareket olarak başında Hüseyin Hilmi adında birisi bulunan Osmanlı Sosyalist Fıkrası kurulmuştur. Osmanlı ve halkın az gelişmişliğini gözetken ve sanayi olmayan Osmanlıda bu hareket isabetli bir gelişme kaydetmemiştir. Çünkü işçi sınıfının az olması işletmelirin yabancı işletmeler olması ve orada çalışanların bilinçlendirilmesi olayları mümkün olamamıştır.

¹¹ V. yüzyılda kurulmuş olan Ermeni Gregoryen Kilisesi ne bağlı olan Ermeniler Hristiyan mezheplerinin koruyucusu gibi davranan devletler tarafından 17. Yüzyıldan itibaren başlamış propagandaların etkisi ile Gregoryen Kilisesinden başka Katolik, Protestan Kiliselerine bağlı cemaatler haline gelerek üçe bölünmüşlerdir. Bu bağlamda Osmanlı içindeki Ermeni cemaatlerinin haklarını koruma bahanesi ile ellerini Osmanlı Devletinin içine sokarak müdahale etmişlerdir. (Çekiç O: a.g.e., s. 67 vd.Bu durumlar Osmanlının parçalanmasında etkin eylemlerdir.

¹² Akyol Taha: Bilinmeyen Lozan, 2014, İstanbul, s. 12 vd.

Bu korkunç savaşlar cephede ve gerisinde milyonlarca kişinin hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Osmanlı toprakları paylaşılmıştır. Osmanlı İmparatorluğunun en büyük hezimetini II. Abdülhamit döneminde kaybedilmiş ve 93 harbi olarak da adlandırılan savaşlardır.

Romanya, Sırbistan, Karadağ, Bulgaristan, Kars, Ardahan, Batum, Tunus, Mısır, Kıbrıs, Bosna Hersek bir bir kopan topraklardır. Bu kayıpların üzerine Trablusgarp, Bingazi, Rodos, On iki Adalar 1912 yılına kadar kaybedilen topraklardır. Yunanistan, Bozca Ada, İmroz Taşoz adaları Yunanlıların eline geçmiştir. Rumeli toprakları kaybedilmiştir. Bulgarlar İstanbul'a yaklaşmıştır. Çatalca'ya kadar birlikler çekilmiştir. Balkan savaşları ile Osmanlı Avrupa'daki tüm topraklarını kaybetmiş, Arnavutluk, Ege adaları, Batı Trakya, Makedonya On İki Adalar Osmanlı'nın elinden çıkmıştır. Osmanlı'nın Ege Denizinde söz hakkı bitmiştir.

Bu tablonun yaşandığı Osmanlı Devletini yöneten Padişah ve hükümeti etki altına alanlar, askeri gücünün zayıf yorgun ve silahlarının olmadığı, hazinenin boş olduğu ve içindeki karışıklıkların bile hal edilemediği dönemde, yanlış kararlar¹³ alınmasına neden olmuşlardır. İleriyi görememeleri nedeniyle Birinci Dünya Savaşına ve üstelik mağlup Devletler safında yer alarak Osmanlı'nın sonunu hazırlamış ve yok olmasına neden olmuşlardır.

1) 1. Birinci Dünya Savaşı Ve Osmanlı Devletinin Durumu¹⁴

Osmanlı Devleti isteyerek 1. Dünya savaşına katılmamıştır. Osmanlı Devleti toprak kayıpları ile boğulduğu ve Balkanlarda sıkıntı çektiği dönemler olarak 1914'te baş gösteren İtilaf Devletleri ile İttifak Devletleri arasındaki savaşta İttifak Devletleri yanında girmek durumunda kalmıştır.

Mustafa Kemal Paşa 1. Dünya savaşında Osmanlı Yarbayı olarak Tekirdağ, Çanakkale, Gelibolu, Arıburnu, Conk Bayırı cephelerinde görev yapmıştır. Daha sonra albaylığa terfi etmiş ve Anafartalar Zaferini kazanmıştır. Çanakkale savaşlarında 253.000 şehit vermiş Osmanlı ordusu yine de onurunu korumuştur. 1916 yılında Edirne ve Diyarbakır'da görev yapmış Tümgeneral rütbesi ile Rus kuvvetleri ile doğuda savaşarak Muş ve Bitlis dolaylarını geri almış Şam ve Halep te de bulunmuş, Halep'te İngilizlere karşı savaşmıştır. Mondros Mütarekesinin akabinde Yıldırım Orduları komutanlığına getirilmiştir. Bu ordunun lağvedilmesi sonucu Harbiye Nezaretinde görev verilmiştir.

Bunları belirtmekteki neden, Mustafa Kemal Paşanın bu kadar cephede savaşması ve komutanlık yapması ile ne denli tecrübeler elde ettiği ve çeşitli milletlerin askerleri ve komutanları ile karşı karşıya kalmasının onların sosyal psikolojik niteliklerini öğrenmesi yanında, zayıf noktalarını ve emelleri konusunda da bilgi sahibi olduğunu açıklamak içindir.

Birinci Dünya savaşı taraflarının kimler olduğunu gözden geçirirsek batı Devletlerinin nasıl birbirlerinin topraklarında gözü olduğu konusunu ve bu amaç uğruna nasıl kiran kırana savaşmış olduklarını bir kere daha hatırlayacağız.

Birinci Dünya Savaşı İTİLAFA DEVLETLERİ (karşılıklı Anlaşma İçinde Olanlar-aynı amaç için birleşenler- mutual agreement) ve İTTİFAK DEVLETLERİ diye ayrılan taraflar arasında cereyan etmiş milyonlarca asker ve sivilin hayatını kaybettiği, sakat kaldığı bir savaştır.

¹³ Talat ve Enver Paşaların politikalarının değerlendirilmesi gerekir.

¹⁴ Akşin S: Kısa Türkiye Tarihi, s.93 vd.; Çekiç O: a.g.e., s. 55 vd.

Sonuçta Savaşın galibi olan ve İttifak Devletlerinin topraklarını paylaşacak olan İtilaf Devletleri diye anılan veya karşılıklı anlaşma içinde olan Devletler ki bunlar İngiltere-Fransa-Rusya-İtalya-Amerika Birleşik Devletleri - Romanya - Sırbistan - Yunanistan - Belçika -Portekiz - Karadağ - San Marino - Avusturalya - Kanada - Hindistan-Yeni Zelanda dır. ¹⁵ Görüleceği üzere Avrupa Devletleri sömürgelerini de bu savaşa dâhil etmiş ve asker ihtiyacını karşılamak için Asya Avusturalya Kuzey Amerika kıtalarından Avrupa'daki savaşa asker sağlanmışlardır. Böylece Dünya savaşı ortaya çıkmıştır.

Savaşın mağlup olan diğer tarafı İTTİFAK DEVLETLERİ olarak anılır. Anlaşma ile taraf olmuş devletler müttefikler grubunda Almanya ve Alman sömürgeleri - Avusturya -Macaristan İmparatorluğu-Sonradan bu ittifaktan ayrılıp İtilaf Devletlerine geçen İtalya yer almıştır. Osmanlı Devleti 'de bu grubun içine dâhil olmuştur. Bu arada savaşı Almanların kazanacağını düşünen Bulgaristan Krallığı da bu gruba dâhil olmuştur. Bu ittifak aslında üçlü ittifak olarak 1882 de kurulmuş anlaşmaya dayanır. 1882 de Almanya-Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve İtalya arasında askeri nitelikte bir anlaşma yapılmıştı. Bunun nedeni büyük güçler karşısında birbirlerine savunma sağlamak niyetidir. Birinci Dünya savaşına kadar sürmüş bu ittifak Birinci Dünya Savaşındaki taraflar ve menfaatler çizgisi gereği İtalya'nın politikası ittifaktan ayrılmayı gerektirmiş birbirlerine karşı olan taahhütleri yerine getirememişlerdir. Bu durum ne kadar inanılır oldukları hususunda örnek teşkil etmektedir.

Toprak kaybederek küçülen Hasta Adam lakabının üzerine yapılmış olduğu Osmanlı Devletinin Birinci Dünya Savaşında işi nedir diye sormak gerekir?

Bu dönemde Avrupalı Devletler artık Osmanlının yanında değildir. Trablusgarp Savaşına İttihat ve Terakki Paşaları seyirci kalmış sadece Alman İmparatorluğu ile ticaret ilişkisi içinde olmayı tercih etmekte idiler. Ancak Avrupa içinde oluşmuş güçler dengesini iyi göremeyen Osmanlı Sadrazam Halim Paşa ve Alman Büyükelçisi Baron von Wangenheim'in imzaladığı Osmanlı Alman ittifak anlaşması ile ne acıdır ki, üçlü ittifak devletleri arasında yerini almıştır. Mustafa Kemal Paşa gerek hükümete ve gerekse Enver Paşaya kötü yönetiminin ötürü kızmaktadır. Almanlara kayıtsız ve şartsız teslim olmanın yanlışlığını bir rapor ile Enver Talat ve Cemal Paşalara göndermiştir. Almanya ile yapılmış ittifakın 2. maddesi gereğince Osmanlı Devleti Almanya yanında savaşa girmeyi kabul etmiştir. Bu anlaşma imzalandığında Almanya zaten Rusya ile savaşa girmişti. Anlaşmanın imzalandığı gün Harbiye nazırı Enver Paşa seferberlik ilan eder, Meclisi Mebusan tatil edilir, ancak hemen savaşa girilmez ve zaman kazanılmak istenir. Mustafa Kemal Paşa Osmanlı Devletinin Birinci Dünya Savaşına Almanya yanında girmesine son derece karşıdır ve sonuçlarını görmüştür. Veliht Vahdettin ile Alman karargâhına gittiklerinde¹⁶ bu savaşın sonuçlarını gayet iyi gören bir ordu kumandanı olarak, Alman Devletinin yü-

¹⁵ İtalya başta İttifak Devletleri safında iken sonra İtilaf Devletlerine geçmiştir. Amerika Birleşik Devletleri ilerleyen savaş yıllarında İtilaf Devletlerine katılmıştır. Rusya ise 1917 yılında savaştan çekilmiştir.

¹⁶ Çekiç O: age., 1, cilt 2 s.33 vd; Özakman T: a.g.e., s. 210 vd; Mustafa Kemal ile Vahdettin tanışması Almanya gezisi ile başlamıştır. Veliht Vahdettin ittihatçıların karşısında gibidir. Bu gezi ve Mustafa Kemal'in Vahdettin'e söylediği talep ettiği hususlar için açıklayıcı bilgi olarak atıf yapılan eserlere bakınız Ayrıca Nutuk'ta bu konuda birinci ağızdan yazılmış açıklamaları incelenmesi ile Vahdettin hakkında bilgi sahibi olunabilir.

rütmeye çalıştığı savaşın gidişatı hakkında bir ön görüşünün ve ileri taktiklerinin veya A veya B planlarının olmadığını müşahede etmiştir.¹⁷

Ancak şurası bir gerçektir ki, Osmanlı Devleti tarafsız kalsa dahi kazanan taraf Osmanlının topraklarını paylaşmak için yine sahnede olacaktı. Bu nedenle dört bir tarafında topraklarını kaybetmiş Osmanlı Almanya tarafına dâhil olmak zorunda kalmıştır. Olay Atlas Okyanusunda İngiliz Donanmasından kaçan iki Alman gemisinin Akdeniz'den gelip Boğazlardan geçmesi ve Osmanlı Devletine sığınması ile başlamıştır. İngiliz gemileri Çanakkale boğazına kadar gelmiş ve fakat Osmanlı bu gemileri savaş öncesi Almanya'ya sipariş ettiğini ve donanmasına kattığını belirterek gemilere Osmanlı bayrağı çekmesi ile GOBEN ve BRESLAW gemileri YAVUZ ve MİDİLLİ olmuş ve bu gemiler Karadeniz'e çıkarak Rus limanlarını bombalayınca Osmanlı 1. Dünya Savaşına katılmıştır.¹⁸

Birçok cephede savaşan Osmanlı askerinin durumu, yenilgiler, karşısında, Mustafa Kemal Paşanın gayretleri ile vaki kazanımlar yine de savaşın İTİ-LAF DEVLETLERİ tarafından kazanılmasını engellemiştir.

1918 yılına gelindiğinde savaş her iki taraf için de anlamsız ve yorgun bir nitelik almış olduğundan ve özellikle Rusya 1917 yılında savaştan çekilmiş ve Brest-Litovks Barış Anlaşması yapılarak işgal ettiği Polonya Litvanya, Estonya dan çekilmiştir. Bu arada Kars, Ardahan ve Batum'u da Osmanlıya bırakmıştır.

Daha sonra 7 Mayıs 1918'de Romanya, 29 Eylül 1918'de Bulgaristan ve 30 Ekim 1918 Osmanlı Devleti, 3 Kasım 1918'de Avusturya-Macaristan'ın savaşı bırakmaları ve Almanların 11 Kasım 1918'de RETHONDES 'de ateşkesi kabul etmeleri ile Birinci Dünya Savaşı sona ermiştir.

Savaşın sona ermesi her konuyu hal etmemiştir. Savaşın galibi ile yenileni savaşan taraflardaki Devletler ile paralel değildir.

Örneğin Rusya çekilmiş, İtalya Avusturya karşısında hezimete uğramış, Romanya yenilmişti. Amerika Başkanı Wilson her iki taraf devletleri için geçerli olacak nokta i nazarlar tespit ederek açıklamış ve Barışı sağlayacak bir Milletler Cemiyetinin kurulmasını önermiştir. Bu cemiyet daha sonra Birleşmiş Milletler adını alacaktır.

Wilson tarafından ileri sürülen hususlar arasında Osmanlı Devletini de ilgilendiren noktalar aşağıdaki gibidir:¹⁹

- * Karasular dışında savaşta ve barışta denizlerde mutlak serbesti
- * Balkan Devletlerinin ilişkileri milliyetler esas alınarak düzenlenecek.
- * Osmanlı İmparatorluğunun Türk olan kısımlarının egemenliği sağlanacak fakat Türk olmayan milliyetlere muhtar gelişme imkânları verilecek.
- * Çanakkale Boğazı devamlı olarak bütün milletlerin gemilerine açık olacak ve milletlerarası garanti altına konulacak.

Kısaca özetlenmek gerekirse; savaşların sonucunda, Maraş bölgesi 1919 Martında Fransızlara geçmeye başlamış ve Sykes -Picot anlaşması gereği Musul Antep, Urfa Maraş Adana bölgesi Fransız nüfuz alanı olarak ayrılmıştır.

¹⁷ Çekiç O: a.g.e.,1. Cilt 2.kitap s 24 vd.

¹⁸ Çekiç O: a.g.e.s. 59

¹⁹ Çekiç O: a.g.e.s. 72

Ancak bu bölgeler savaşın gelişimine göre ve İngiliz politikası gereği İngilizlerin bölgesi olmaya doğru kaymıştır. Esasen İngilizler, Fransızların Musul ve İskenderun'u ele geçirmesini istemedikleri için bu yerleri işgale başlamışlardır. Buna karşılık 1918, 11 Aralıkta Fransızlar çoğu Ermenilerden oluşan 400 kişilik bir kuvvetle Dörtyol'a girmiştir. Daha sonra Çukurova'ya yönelen bu grup Pozantı Mersin ve Adana'yı işgal etmiştir.

Görülebileceği üzere bölgede Fransa ve İngiltere karşı karşıya kalmıştır. Bu arada bölgede İngilizler Kürtleri, Fransızlar Ermenileri desteklemekten geri kalmayarak onları devlet kurmak veya Federasyon için örgütlemektedirler. Bölgeyi ne İngilizler Fransızlara ve ne de Fransızlar İngilizlere bırakmayı dış politikaları nedeni ile hiç istememişlerdir.

2) Birinci Dünya Savaşı Öncesi ve Sonrası Osmanlı İmparatorluğunu Parçalamak için Avrupa Devletleri Arasındaki Yapılmış Gizli ve Ateni Anlaşmalar ve Osmanlı Devletinin Kendini Bağladığı Anlaşmalar

a) Viyana Kongresi²⁰

18. yüzyıl 1789 Avrupa'nın modern Anayasalara dayalı ulus devlet bilincinin yerleşmeye başladığı dönemler olarak Osmanlı topraklarında aynı gelişme gerçekleşmemiş ve etki etmemiştir. Avrupa Fransız ihtilali ile yeni bir yola girmiş, Napolyon savaşları sonucu Fransa'nın yenilgisi Avrupa'nın sınırlarında değişiklikleri gerektirmiştir.

Avrupa tarihinde diplomatik esasların düzenlenmesini sağlayan ve yeni sınırların çizilmesinin yapıldığı bir anlaşma olarak 9 Haziran 1815 Viyana Kongresi Avrupa imparatorlukları arasındaki bir sözleşme olarak İngiltere, Avusturya, Prusya ve Rusya arasındaki güçler dengesini düzenlemiştir. İtalya İsveç, Portekiz daha önceki tarihlerde toprak kayıpları nedeni ile aralarında ittifaklar yaparak bölünmeler ve kuvvetler dengesi oturtulmak istenmiştir. İspanya da 20 Temmuzda bu Sözleşmeye katılmıştır. 1. Dünya savaşına kadar Avrupa coğrafyasında devlet sınırları sürekli değişiklik göstermiştir. Bu sözleşme Avrupa'da yeni bir statü doğurmakla beraber krallık rejimini ayakta tutmak için aralarında anlaşmalar yapmışlardır. Şöyle ki; Rusya ve Fransa'ya karşı Avusturya ve İngiltere ittifakı, Batıdan gelecek hareketlere karşı İngiltere Prusya Avusturya Rusya arası ittifak ve Avrupa'da barışın korunması için, beşli ittifak yapılmıştır. Fransız ihtilalinin Avrupa ve Dünyaya yayılmış ilkelerinden insan hakları özgürlük eşitlik ilkelerinin hiçbir tanesi bu kongrenin arkasında durduğu kurumlar olmamıştır. Ancak Viyana Kongresi İngiltere Rusya Avusturya ve Prusya'nın Avrupa'daki kararlarda söz sahibi olmalarına imkân vermiştir. Bu yeni düzende Devletler farklı farklı ittifaklar kurarak Avrupa'nın ileride birleşerek güçlenmesi için yapılanmanın başlangıcı olmuştur. Avrupa'nın bu yeni düzenine Osmanlı çok uzak kalmıştır. Bu devletleri daha sonra sahne de Osmanlı'nın parçalanmasında etkin ve karar veren devletler olarak göreceğiz.

b) İstanbul Anlaşması 1915²¹

1. Dünya Savaşı politikası olarak Osmanlı topraklarının paylaşılması için yapılan gizli anlaşma gereğince İngiltere ve Fransa'nın Karadeniz'e çıkarak Rusya'ya silah sağlayıp Alman cephelerine saldırması ve tarım ürünlerinin Av-

²⁰ Armaoğlu Fahir: 19. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Ankara 2003, s. 74 vd.

²¹ Çekiç O: a.g.e., s. 83 vd., Demirci Sevtap: Belgelerle Lozan, 2013 İstanbul, s. 28 vd.

rupa'ya akmasını sağlamak istedikleri anlaşma olarak karşımıza çıkar. Bu anlaşmanın konusu ve amacı Rusya'nın İstanbul, Boğazlar ve çevresini alması, İngiltere ve Fransa'nın da Anadolu ve Ortadoğu topraklarını paylaşması esaslarını düzenlemektir.

Bu gizli anlaşma İngiltere ve Fransa'nın Çanakkale'de yenilmesi ve Rusya'da Çarlığın sona ermesi sebebi ile kâğıt üzerinde kalmış bir anlaşmadır. Ancak bu devletlerin bugün üzerinde kurulu bulunan Türkiye Cumhuriyeti Devleti toprakları üzerindeki emellerinin açık bir ifadesi olarak tarih sahnesindeki yerini muhafaza etmektedir.

c) Londra Anlaşması²²

26 Nisan 1915 tarihle yapılmış Londra Anlaşması ile İtalya'nın on iki ada üzerindeki talepleri kabul edilmiş, Anadolu'nun olası bir paylaşımında İtalya ya da pay verilmesi konusunda Fransa İngiltere ve İtalya arasında anlaşmaya varılmıştı.

d) Sykes-Picot Anlaşması 1916²³

İngiltere ve Fransa arasında Osmanlı Devletinin Ortadoğu'daki Arap topraklarının paylaşımına ilişkin gizli anlaşmadır. Çünkü 1.Dünya Savaşında 29 Nisan 1916 da Kut'ül Ammare kuşatmasında Osmanlı Ordusu İngilizleri bozguna uğratmıştı. Bu hırsıyla İngiltere 1916 da Fransa ile gizli anlaşma Sykes-Picot u imzalamıştır. Esasen İngiltere 1914 ten beri Arap yarımadasını ele geçirmiş ve Osmanlı'ya karşı ayaklanan Mekkeli Şerif Hüseyin'i desteklemiştir. İngiltere kendisine bağlı bir Arap devleti kurulması hayali içinde idi. Mekkeli Şerif, Kutsal toprakları korumak için Anadolu'dan gelmiş Osmanlı Müslüman askerlerini arkadan vurarak Kral olmayı düşünen bir zat olarak 1916 da Krallığını ilan etmiş bir Arap'tır.

Bu kadar plan proje politikaya rağmen Fransa ile İngiltere orta doğunun paylaşılması konusunda bir türlü anlaşmamışlardır. Fransa İngiltere'nin planına karşı çıkmış yeni bir anlaşma yapılması konusunda ısrarcı olmuştur. Yeni anlaşma Rusya'nın da onayı ve katılımı ile yapılmıştır. Anlaşmanın adı İngiltere adına Sir Mark Sykes ve Fransa adına George Picot 'un müzakereleri yürütmesi nedeni ile ikisinin adını almıştır.

Bu anlaşmaya göre, Rusya'ya Trabzon, Erzurum, Van, Bitlis ve Güneydoğu Anadolu'nun bir kısmı verilmiştir. Tabii bu bölgede Ermeni Devleti kurulma hayali vardır.

Fransa Doğu Akdeniz bölgesi ile Adana, Antep, Urfa, Mardin, Diyarbakır, Musul ve Suriye kıyılarının sahibi olacaktır.

İngiltere ise Hayfa ve Akka limanlarını Bağdat ile Basra ve Güney Mezopotamya ya sahip olacaktır.

Fransa ve İngiltere'ye kalan topraklarda Arap Devletleri Konfederasyonu ve/veya Fransız-İngiliz denetiminde tek bir Arap Devleti kurulması hayal edilmiştir.

İskenderun'un ise serbest liman olarak kalması uygun bulunmuştur.

²² Demirci S: a.g.e.s. 29

²³ Demirci S: a.g.e.s. 29., Çekiç O: a.g.e., cilt 1 2. Kitap, s. 10 vd.

Filistin'e gelince kutsal bir yer olduğu için uluslararası bir yönetim uygulanmak istenmiştir.

Bu anlaşmanın gizliliği Rusya'da 1917 de Bolşevik ihtilalin gerçekleşmesi sebebi ile Lenin tarafından bozularak anlaşma ifşa edilmiştir. Böylece yürürlüğe girememiştir. Esasen anlaşmada yer alan bölünme ile ilgili hiç uygulama gerçekleşmemiştir. Yürürlüğü olmayan bir anlaşmanın gündeme getirilmesi gereksizdir.

e) St. Jean de Maurienne Anlaşması ²⁴

İtalya, İngiltere- Fransa- Rusya arasındaki görüşmelerin dışında bırakıldığı ve onların Ortadoğu'daki faaliyetlerini kısıkladığı için 21. Nisan 1917 tarihinde Anadolu'nun paylaşılmasına yönelik bu Devletler ile bir anlaşma yapmıştır.

Osmanlı İmparatorluğunun nasıl paylaşılacağı masaya yatırılmıştır. Buna göre, İTALYA Antalya Mersin ve İzmir'i mutlaka istemekteydi, Osmanlı'nın tam anlamı ile çökmesine bağlı bir sonuç olduğu için bu rolü de Rusya oynayacaktı fakat Bolşevik ihtilali bunu engellemiştir. 21. Nisan.1917 de yapılan Anlaşmada, 1916 da İngiltere Fransa Rusya arasındaki anlaşma kabul edilerek buna ilaveten İtalya'nın Antalya Konya Aydın İzmir' i alması kabul edilmiştir.

İngiltere ve Fransa'ya İzmir'de serbest liman kurabilme imkânı verilmiştir. İtalya'da Mersin İskenderun Hayfa Akka da serbest liman kuracaktı. Bu anlaşma yürürlüğe girmemiştir. Çünkü Rusya'nın onayına bağlanmıştır. Rusya'daki geçici hükümet bu anlaşmayı onaylamadığı için hiçbir zaman yürürlüğe girememiştir.

Bu anlaşmanın önemi Avrupa ülkelerinin Osmanlı'nın toprakları üzerindeki arzu, özlem, görüş ve niyetlerinin nasıl olduğu konusunda açık bir fikir vermesi nedeniyledir.

f) Balfour Deklarasyonu²⁵

İngiltere ve Fransa Yahudi Devletinin kurulmasını desteklemekte olduğundan 2. Kasım 1917 tarihinde Balfour Deklarasyonu ile İngiltere uluslararası Siyonist bir hareketi desteklediğini ve Filistin toprakları üzerinde Musevi bir Devletin kurulmasını Siyonist hareket lideri Lord Rothchild' e bildirmiştir. Bu dönemde İngilizler, politikaları gereği Araplara yardım ettiklerinden onların haklarının korunması ile ilgili de bir takım hükümlere yer vermişlerdir. İngiltere'nin Osmanlı toprakları üzerinde nasıl hâkimiyet kurmak ve yönetmek ve yeni devletler kurma konusunda fütursuz davrandığını bu Deklarasyonda açıkça görmek mümkün olmaktadır.

Ortadoğu'da bir Musevi Devletinin kurulması gerek Amerika Birleşik Devletlerinin ve gerekse Avrupa Devletlerinin yararına görülmüştür. Ancak bu konudaki istekler o bölgede yaşayan halkların hakları korunurken ikinci sınıf vatandaş olarak telakki edilmeleri engellenememiştir. Filistin halkı üzerinde baskı ve şiddet onların yurtlarından kaçmalarına neden olmuştur. Bölgeye göçmen olarak gelenler bölge halkını yıldırım için terör örgütleri dahi kurmuşlardır. Olaya başka açıdan bakıldığında Bölgede Musevi Devleti kurulması

²⁴ Çekiç O: a.g.e.s.12.

²⁵ Demirci S: a.g.e., s. 29 vd.

Avrupa ve Amerika'nın Orta Doğu politikası bakımından son derece önemli gerekli bir politik yapılandırma.

g) Muharrem Kararnamesi (1988)

Bu kararname Osmanlı Devletinin aldığı borçları ödeyemediği için yeniden yapılanma olarak 20 Aralık 1988 tarihinde açıklanan bir kararnamedir. Kararnamenin önemi Lozan Konferansında bu belgenin masanın üzerinde olmasıdır. Türkiye bu borçları Lozan Konferansı sonrası halefiyet sebebi ile ödemek durumunda kalmıştır. Osmanlıdan ayrılan devletlere ait olan borçlar bakımından o kısım yeni kurulan devletlerin borcu olarak kabul edilmiş ve borç yükü azaltılmıştır.

Osmanlı Devleti Kırım Savaşı sonrası ilk kez borçlanmaya başlamış ve iç ve dış piyasalardan borçlar almış ve zamanında ödeyemediği için ana para ve faizler bütçe dengesini tamamen bozmuştur. Bu nedenle 30 Ekim 1875 tarihinde önce borçlarını ödeyemediği için Ramazan Kararnamesi ile bir plan yapılmış, ancak buna rağmen maliye iflas etmiştir. 1876-1881 döneminde Osmanlı borçlarını ödeyemediği için Avrupalı bankerler ve Devletlerin baskısı ile anaparadan indirim yapılmış ve Osmanlı'nın iktisadi faaliyetinin yönetimi yabancı devletlerin kontrolüne verilmiştir. Alacaklı Avrupalı Devletler Osmanlı'nın vergi gelirlerine el koymuştur. Buna Düyunu Umumiye denir. Osmanlı Devleti bu kararname ile ekonomik bağımsızlığını kaybetmiştir. Borçlarını toplanan vergilerden ödemeyi üstelik yabancıların kontrolü ile vergilerin toplanmasına müsaade ederek kabul etmiştir.

3) 30 Ekim 1918 tarihinden itibaren Osmanlı Devletinin Sınırları ve Hakları²⁶

Osmanlı Devleti gereksiz bir karar ile dâhil olduğu Birinci Dünya Savaşından en çok yarayı alarak kendini bitirme noktasına gelmiş ve Batılı Devletlerin arzularına uygun olarak ölmeyi seçmiştir.

Mustafa Kemal Paşanın tüm itirazlarına ve Orduların başına Padişahın geçmesi gerektiğini açıklamasına karşın Ordular Alman generallerin elinden alınmamış ve kaçınılmaz son hazırlanmıştır.

Açıklamak gerekirse, Kafkas cephesinde Osmanlı Devleti başarılı olmuştur. Rusya'nın Bolşevik ihtilali sebebi ile çekilmesi lehe bir durum yaratmıştır. Rusya Batum Kars ve Ardahan'dan çekilmiş ve Osmanlı'ya bu yerleri bırakmıştır. Osmanlı bir yanlışlık yapmış Çarlık Rejimi sonrası Bolşevik rejimini tanımayan Azerbaycan, Gürcü ve Ermeni halkları bağımsızlıklarını ilan edince bu durumdan yararlanmak istemiş ve Bakü petrollerine göz koymuştur.

Bakü'den Türkistan'a geçmek ve PAN Türkist birlik kurmak hayalinde olan Başkomutan vekili Enver Paşanın Anadolu halkına ödettiği bedel ise çok ağır olmuştur.²⁷

Bu arada İngiltere'nin Mısırda bir yıldır hazırlık yaptığı ve Filistin Irak cephesinde Petrol ile ilgili niyeti göz ardı edildiği için Osmanlı bakımından hazine ve çok acı bir son gerçekleşmiştir. Mustafa Kemal Paşa Bakü olayları hak-

²⁶ Çekiç O: a.g.es. 75 vd.

²⁷ IBID

kında ki görüşlerini ve uğranılacak felaketi raporlar ile belirtmiştir. Ancak sözünü dinletememiştir.²⁸

Birinci Dünya savaşının bir bütün savaş olduğu tek tek cephelerde başarı sağlamanın sonuç almak demek olmadığı açıktır. Bu nedenle yenilgi genel olarak toprak paylaşımında ortaya çıkmıştır.

Birinci Dünya Savaşının sona ermesi ile galip Devletler mağlup olan Devletlerin toprakları paylaşmıştır. 32 Devletin katıldığı PARİS Konferansı ile 18.Ocak 1919 da devamlı barışın sağlanabilmesi için Milletler Cemiyeti kurulması önerilmiş ve İngiltere'nin başı çektiği bir ON'lar Konseyi kurularak barışı ve toprak bölüşmesini sağlayıcı kuralları düzenlenmiştir.

Dünya haritasının yeniden çizildiği Birinci Dünya Savaşı Paris Barış Konferansı ile (18.Ocak 1919) tarihinde imzalanmış ve Mağlup Devletler ile Konferans ve BARIŞ Anlaşmaları yapılmıştır.

- a) Almanya ile Barış -Versailles (28.Haziran 1919)
- b) Avusturya ile Barış- Saint Germain (10 Eylül 1919)
- c) Bulgaristan ile Barış Neuilly (27. Kasım 1919)
- d) Macaristan ile Barış Trianon (4. Haziran 1920)
- e) Birinci Dünya Savaşı ve Sona Ermesi Osmanlının MONDROS ATEŞKES ANLAŞMASI 30 Ekim 1918²⁹

Birinci Dünya Savaşının sona ermesi ile ve Osmanlı Devletinin Savaştan çekilmesi sonucu İtilaf Devletleri ile yapmak zorunda kaldığı ve Osmanlının sonunu hazırlayan Anlaşma Mondros Ateşkes Anlaşması, 30 Ekim 1918 tarihinde Ege Denizi'ndeki Limni adasının Mondros Limanında Agamemnun zirhlisinde imzalanmıştır.³⁰

²⁸ IBID. Alman Mareşal Falkenhayn'ın yaptığı yanlışlıklar sonucu yerine Liman von Sanders atanmıştır.

²⁹ Çekiç O: a.g.e. 2.kitap sayfa 126

³⁰ Mondros 'u imzalayan ve müzakereleri yürütenlerin sorumlulukları ve düşünceleri konusunda suçlama yapma veya yorum konusunda ihtiyatlı olunması gerektiğini düşünerek Baş delege Rauf Orbay'ın Calthrope ile baş başa görüşmek istemesinden ve bu görüşmenin ana hatlarından bilgi sahibi olmak gerekir. Zira Rauf Bey, Mondros ile ağır bir hezimete mazhar olunmamasını münasip bir dil ile açıklamak istemiştir. Savaşta Rusya nedeni ile girildiğini, Rusya'nın politikasının asırlardır Osmanlı'yı yok etmek ve topraklarına girmeyi hayal ettiğini, Osmanlının milli varlığını korumak için dört yıldır savaştığını Çarlık İdaresinin devrilmesinden sonra bir süre bu tehlike gecikmiş olabileceğini ve fakat tamamen ortadan kalkmadığını, Türkiye'nin coğrafi ve stratejik durumunun göz önüne alınarak ülkede sulh ve sükun içinde gelişip yaşamak istediklerini bunun İngilizler başta olarak İtilaf Devletleri için lehe olduğunu, Yakın doğu için faydalı sulh ve sükun unsuru olacağını, dört yıllık savaşın verdiği tecrübe nin İngiltere Hükümetince de anlaşılacağını, Yeni kabinenin sulhu ulaşmak için İngilizler ile temasın gerekliliğine inandığını, gelişmek için İngiliz Siyasetine uygun politika gütmenin faydalı olduğunu düşündüğünü, belirtmiştir. Bu açıklamadan sonra Rauf Orbay üstüne basa basa " Bir an evvel barışa dönmeye taraftarız..fakat kabul ve tatbik edemeyeceğimiz şartlar altına imzamızı koymamız bahis konusu olamaz. ...Yapılacak tekliflerin kabulünün mümkün olmamasından dolayı savaşı durdurmak imkan dahilinde olmazsa, İtilaf Devletleri büyük zayıf vererek belki İstanbul'a girebilirler. Ama Trakya hududunda harp başlayınca İstanbul'da azınlıkların şuursuzca ayaklanmaları da bir iç harbe yol açar...İstanbul harp alanına dönüşebilir ve beklenen barış sağlanmayabilir....o zaman Türkler her şeyi göze alarak SONUNA KADAR HARBE DEVAMA MECBUR KALACAKLARDIR....sonunun nereye varacağını kestiremiyorum. Fakat İtilaf Devletleri lehine

İmzalayanlar İtilaf Devletleri tarafından İngiliz Amiralî Calthrope Osmanlı Devleti'nden Bahriye Nazırı Rauf Orbay Baş Delege olarak, Hariciye müsteşarı Reşat Hikmet, Sadullah Bey imzalamışlardır. Heyette Bahriye Yaverî Seyit, Tevfik, Ali Türkgeldî beyler de vardır. Bu arada İttihat Terakkîcilerin de ülkeyi terk ettikleri vakıasını belirtmek yararlı olacaktır. Terk edenlerin başında Talat, Enver, Cemal paşalar var. Bir Alman gemisi ile Rusya'ya kaçmışlardır.³¹

Mondros Ateşkes Anlaşması Osmanlı'nın tüm egemenliğine son veren çok acıklı bir anlaşma olarak İstanbul ve Çanakkale Boğazlarının İtilaf Devletleri gemilerine açık olması hükmünü ihtiva etmektedir. Osmanlı ordusunun terhis edilmesi ve tüm silahların toplanması anlaşma hükmüdür. Bunun anlamı Osmanlı Devletinin savunmasız bir hale getirilmesidir. Ulaşım ve iletişim araçları Postane, Demir yolları, Deniz Yolları İtilaf Devletlerinin denetimi altına sokulmuştur. Anadolu'nun birçok yeri İtilaf Devletlerince işgal edilmeye başlanmıştır.³²

Ateşkes anlaşması kısa sürede uygulanarak ordu dağıtılmış, Silahlara el konulmuş, ulaşım ve iletişim araçları ile yollar İtilaf Devletlerinin denetimine verilmiştir. Osmanlı Devleti bu işgallere hiç karşı koyamamıştır.

Aşağıda metni belirtilmiş Mondros Anlaşması üç önemli aleyhe stratejik konuyu ihtiva etmektedir.

aa) Askerî nitelikteki hükümlerin içeriği bağlamında ağır sonuçlar şöyle açıklanabilir. Öncelikle askerî terhis sağlanacak ve esirler serbest bırakılacaktır. (Madde 4) Bu esirler İtilaf Devleti esirleri ve Ermeni esirlerdir. Görevde kalacak Osmanlı Askerî, İtilaf Devletlerinin kontrolünde olacaklardır. Hicaz Yemen, Suriye Irak ve Trablusgarp'taki Osmanlı subayları ve askerler en yakın İtilaf Devletine teslim edileceklerdi.

bb) Ekonomik açıdan meydana çıkan sonuçlar ise, TOROS TÜNELLERİ-NİN İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmesi, demir yollarının İtilaf Devletleri kontrolüne bırakılması, Yeraltı ve yer üstü zenginlik ve kaynakların İtilaf Devletleri kontrolüne girmesi, ihtiyaçtan fazla kömür akaryakıt gibi yer altı kaynaklarının ihracı engellenmiştir.

cc) Egemenliğin kısıtlandığı hatta yok edilmesi sonuçları doğuran hususlar ise; Boğazların tüm Devletlere açılması ve İtilaf Devletleri tarafından işgal edilerek kendi güvenlikleri açısından her türlü tehdit olarak kabul edilecek fiil ve durumda işgal etme hakkının olması, Altı tane Şehir ismi verilerek, Sivas, Diyarbakır, Van, Bitlis, Harput, Erzurum'da karışıklık çıkması halinde buraların derhal işgal edilebileceğinin mümkün hale gelmesi ile Ermeni ve Kürt Devleti kurma planının ön hazırlığı yapılmıştır.. (Madde 24)

Diğer bir en önemli husus tüm haberleşme ulaşım araçlarının İtilaf Devletlerinin kontrolüne geçmesidir ki, bunun olumsuz sonuçları Lozan Konferansı sırasında İtilaf devletlerinin iletişim merkezine koymuş oldukları sistem nedeni ile telgrafların Türkiye'den Lozan'a ve Lozan'dan Türkiye'ye ulaşması konusunda önemi rahatsızlıkların yaşanmasına neden olmuştur. (Madde 12) Türk hey-

---

olacağımı hiç zannetmiyorum. Ancak bu badirede akacak kandan ve meydana gelecek zarardan Türklerin sorumlu olmayacakları tabiidir." Şeklinde konuşma yapmış ve fakat bir sonuç almak mümkün olamamıştır. Bazı pazarlıklar ve değişiklikler yapılmışsa da önemli olmamış ve Osmanlı sonunu getiren ilk anlaşmayı imzalamıştır. Çekiç Orhan: Mondrostan İstanbul'a İmparatorluktan Cumhuriyete, İstanbul 2014, s.273 vd.

³¹ Akşin S: a.g.e., s.119 vd.

³² İletişim araçlarına el konulması Lozan'da telgraf krizine neden olmuştur.

tinin bunu fark ederek başka yollar denemesi zaman almıştır. Ayrıca Ankara'dan gelen bilgilerin toplantı başlamadan önce ve Türk heyetine ulaşmadan önce İtilaf Devletleri tarafından çözülmüş olarak toplantının sürmesi kritik durumlara neden olmuştur.

dd) MONDROS ATEŞKES ANDLAŞMASI HÜKÜMLERİ: ³³

1) Çanakkale ve İstanbul Boğazlarının açılması, Karadeniz'e serbestçe geçişin temini ve Çanakkale ve Karadeniz istihkâmlarının İtilaf Devletleri tarafından işgali sağlanacaktır.

2) Osmanlı sularındaki bütün torpil tarlaları ile torpido ve kovan mevzilerinin yerleri gösterilecek ve bunları taramak ve kaldırmak için yardım edilecektir.

3) Karadeniz'deki torpiller hakkında bilgi verilecektir.

4) İtilaf Devletlerinin bütün esirleri ile Ermeni esirleri kayıtsız şartsız İstanbul'da teslim olunacaktır.

5) Hudutların korunması ve iç asayişin temini dışında, Osmanlı ordusu derhal terhis edilecektir.

6) Osmanlı harp gemileri teslim olup, gösterilecek Osmanlı limanlarında gözaltında bulundurulacaktır.

7) İtilaf Devletleri, güvenliklerini tehdit edecek bir durumun ortaya çıkması halinde herhangi bir stratejik yeri işgal etme hakkına sahip olacaktır.

8) Osmanlı demiryollarından İtilaf Devletleri istifade edecekler ve Osmanlı ticaret gemileri onların hizmetinde bulundurulacaktır.

9) İtilaf Devletleri, Osmanlı tersane ve limanlarındaki vasıtalarından istifade sağlayacaktır.

10) Toros Tünelleri, İtilaf Devletleri tarafından işgal olunacaktır.

11) İran içlerinde ve Kafkasya'da bulunan Osmanlı kuvvetleri, işgal ettikleri yerlerden geri çekilecekler.

12) Hükümet haberleşmesi dışında, telsiz, telgraf ve kabloların denetimi, İtilaf Devletlerine geçecektir.

13) Askeri, ticari ve denizle ilgili madde ve malzemelerin tahribi önlenecektir.

14) İtilaf Devletleri kömür, mazot ve yağ maddelerini Türkiye'den temin edeceklerdir. (Bu maddelerden hiç biri ihraç olunmayacaktır.)

15) Bütün demiryolları, İtilaf Devletlerin zabıtası tarafından kontrol altına alınacaktır.

16) Hicaz, Asir, Yemen, Suriye ve Irak'taki kuvvetler en yakın İtilaf Devletlerinin kumandanlarına teslim olunacaktır.

17) Trablus ve Bingazi'deki Osmanlı subayları en yakın İtalyan garnizonuna teslim olacaktır.

18) Trablus ve Bingazi'de Osmanlı işgali altında bulunan limanlar İtalyanlara teslim olunacaktır.

19) Asker ve sivil Alman ve Avusturya uyruğu, bir ay zarfında Osmanlı topraklarını terk edeceklerdir.

20) Gerek askeri teçhizatın teslimine, gerek Osmanlı Ordusunun terhisine ve gerekse nakil vasıtalarının İtilaf Devletlerine teslimine dair verilecek herhangi bir emir, derhal yerine getirilecektir.

³³ Çekiç O: a.g.e. 2. Cilt s. 126; Çekiç O: Mondros, s.279 vd.; Akşi S: a.g.e., s.118 vd.

21) *İtilaf Devletleri adına bir üye, iaşe nezaretinde çalışacak bu devletlerin ihtiyaçlarını temin edecek ve isteyeceği her bilgi kendisine verilecektir.*

22) *Osmanlı harp esirleri, İtilaf Devletlerinin nezdinde kalacaktır.*

23) *Osmanlı Hükümeti, merkezi devletlerle bütün ilişkilerini kesecektir.*

24) *Altı vilayet adı verilen yerlerde bir kargaşalık olursa, vilayetlerin herhangi bir kısmının işgali hakkını İtilaf Devletleri haiz bulunacaktır.*

25) *Müttefiklerle Osmanlı Devleti arasındaki savaş, 1918 yılı Ekim ayının 31. günü mahalli saat ile öğle zamanı sona erecektir.*

Mondros Ateşkes Antlaşması yukarıda belirtildiği gibi Osmanlının egemenliğine son veren ve bir anlaşma olarak Boğazların İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmesi ile Anadolu ve İstanbul'un irtibatı kesmiştir. Bu durum İstanbul için önemli bir tehlike olup esasen Osmanlı üzerinde İtilaf Devletlerinin oynadığı oyun 18 Ocak 1919 da başlayan Paris Barış Konferansında açıkça belli olmuştur.

Paris Barış konferansındaki genel düşüncüyü özetlemek gerekirse;

İngilizler Boğazların gerek savaşta ve gerekse barışta her türlü geminin geçmesine açılmasını istemekteydi. Anadolu ve İstanbul'da güçlü bir devlet istenmemekte idi. Gerçekte hiçbir Devlet Anadolu'yu birbirine kaptırmak istememiştir. Amerika'yı da uzakta tutmaya çalışmışlardır.³⁴ ANADOLU'DA AMERİKAN Mandası gibi bir durum söz konusu olursa, bunun sonucu olarak Amerika'nın Akdeniz'de güçlü bir donanma bulundurması gerekeceğinden böyle bir olasılık hiç istenmemiş ve Uluslararası bir Denetim mekanizması arayışına gidilmiştir.

Diğer önemli konu İzmir ve çevresidir. İzmir'in İtalya yerine Yunanistan'a verilmesi düşünülmüş İngiltere bunu uygun görmemiş Ege'nin Yunanlılara, İtalya'ya da Anadolu'da bir imtiyaz verilmesi masadaki görüşme konuları olmuştur.³⁵

Osmanlı Devleti'ne imzalatılan ve bağımsızlık anlayışı ile hiç bağdaşmayan Mondros Ateşkes Antlaşması, Osmanlı Devleti'nin egemenlik alanını daraltması ve İtilaf Devletleri tarafından vaki işgaller Anadolu'nun hareketlenmesini mümkün kılmıştır. Bu durum Mustafa Kemal Paşanın amacını kolaylaştırmıştır.

Özellikle, Boğazların İtilaf Devletleri tarafından işgali Anadolu ile Trakya'nın bağlantısının kesilmesi, İstanbul'un güvenliğinin tehlikeye düşmesi, İtilaf Devletlerinin kendi güvenliklerini tehdit edebilecek bir durum ortaya çıkarsa, herhangi bir stratejik noktayı işgal edebilecekleri koşulu yakın bir gelecekte ülkenin bütünüyle işgal edileceğinin ilk belirtisi olmuştur.

13 Kasım 1918 de İtilaf donanması İstanbul boğazında demirleyerek toplarını Dolmabahçe'ye çevirince, durum daha da vahim hale gelmiştir. Sözde Paris Barış Anlaşmasına uygun olarak Yunanlılar 15 Mayıs 1919 tarihinde gayrimüslim Osmanlıların büyük tezahürat yaptığı bir karşılama ile İzmir'e girmişlerdir.

Tarihçi Arnold Toynbee, yabancı bir gözlemci olarak Yunan'ın 15 Mayıs 1919 tarihinde yıkıcı bir kuvvet ile Dünya savaşının sona ermesinden altı ay

³⁴ Çekiç O: a.g.e. 2. Kitap s. 80, 151 vd.

³⁵ İbid. S. 151 vd.

sonra saldırı ile işgale başladığını belirtmiştir.³⁶ Mondros anlaşmasına aykırı olarak İzmir'e giren Yunan Ordusu Ankara yakınlarına kadar işgal edecektir. Lloyd George Osmanlının öldüğünü sevinçle haykırmaktadır.³⁷ Megali İdea iki kıtada beş denizde Yunanistan şeklinde fikrini açıklayan Venizelos'un söylemi önceleri kulağa hoş gelmiş olmalıdır. İngiltere Yunanı Akdeniz'de bekçisi olarak kullanmak ve Büyük Yunanistan şişirmesi yaparak Doğu Akdeniz'deki hakimiyeti elinde tutarak Süveyş Kanalı yolu ile Hindistan, Uzakdoğu, Avustralya ya ulaşım yollarına hükmetmek amacındadır.

Yunan ordusuna Türklere baskı yaptırarak Sevr'i kabul ettirmek isteyen Lloyd George Türk Düşmanlığını bütün benliği ile politikasında kullanmıştır. Esasen savaş sonrası İngiltere iflas durumunda olduğu için Yunan ordusunu kullandığı da bir gerçektir.³⁸ Yunan ordusunun hiçbir savaş kuralına uymaksızın sivil halkı öldürmesi yakıp yıkması tecavüz etmesi gibi haller eline fırsat geçince sürekli uyguladığı bir yöntem olarak tarih sayfalarında yerini almıştır.

İzmir işgal edilince bu duruma tahammül edemeyen Gazeteci Hasan Tahsin, Yunan askerlerine ateş açınca kendi canından olarak şehit olmuştur. Bu olay Türk halkının gerçekten ve sonsuz bir isyanla içine düşürüldüğü duruma karşı gelinmesi gerektiği bilincinin doğduğu an olarak Kurtuluş Savaşı'nın başlamasını tetikleyen olaydır.

f) YÜRÜRLÜĞÜ HIÇ OLMAMIŞ SEVRES Barış Anlaşması 10 Ağustos 1920³⁹

Birinci Dünya savaşı sona erdikten sonra devam eden Kurutuluş savaşı döneminde Birinci Dünya Savaşı galipleri İtilaf Devletleri Osmanlı Devleti dışındaki İttifak Devletleri ile Anlaşmalar imzalamış ve fakat 1919 Mayısına kadar Osmanlı Devleti ile bir Anlaşma yapılmamış sadece Mondros Ateşkes Anlaşması yapılmıştı.

İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali ve İtilaf Devletlerinin İstanbul'u işgali ve donanmalarını boğazda demirlemesi, Anadolu'da Mustafa Kemal'in kurtuluş mücadelesi ateşini yakması ile ulusal direniş, Hükümetinin kurulması gerçekleşmiştir.

Osmanlı Devletinin hiçbir idari ve askeri denetimi kalmamış bulunduğu Anadolu Ulusal Direniş Hükümeti Türk varlığını olumsuz etkileyecek hiçbir Barış Anlaşmasını kabul etmeyecekleri bildirerek gerekli hazırlıklara başlamıştır.

Bu arada İtilaf Devletleri bir Barış Anlaşması metni hazırlayarak 22 Nisan 1920 tarihinde Paris'te yapılacak Barış Anlaşmasına Osmanlı'yı davet etmişlerdir. Vahdettin bir heyeti Paris'e göndererek davete icabet etmiştir. Esasen bu dönemde Vahdettin'in politikası şirin görünmek ve yumuşak davranmak olup, sadece İstanbul'da küçük bir yerde saltanatını sürdürmeyi bile kabul

³⁶ Caşın Mesut: Lozan Barış anlaşması 80.Yılında İstanbul Üniversitesi Yayını, s. 33 vd.

³⁷ Akşin Sina: İç Savaş ve SEVR'de Ölüm, İstanbul 2010, s.341 vd. Lloyd George parlamentoda "TURKEY IS NO MORE" diyecek kadar ileri gidip hiçbir şey Türkiye'yi bir imparatorluk olarak bir daha bir araya getiremez demiştir. Osmanlı'ya sahte bir yaşama umudu vermekteydi.

³⁸ Akyol T: a.g.e.s. 40

³⁹ Bkz Akyol T: a.g.e.s. 28 vd,37 vd; .Akşin S: a.g.e., Sevr, s..199 vd

eden, ancak Ulusal direniş hareketinden de korkan bu yüzden İngilizlerden kendisini korumalarını istediği gerçekleri de hatırdan çıkarılmamalıdır.

Paris'e heyetin gitmesinin ertesi günü 23. Nisan 1920 tarihinde Mustafa Kemal Ankara'da Meclisi toplayarak taraf Devletlerin Dışişleri Bakanlarına 30 Nisan 1920 tarihinde gönderdiği nota ile İstanbul'dan ayrı bir hükümetin Ankara'da kurulduğunu resmen tebliğ etmiştir.

Ankara Hükümeti 7.Haziran 1920 günün aldığı karar ile İstanbul'un işgal edildiği 16.Mart 1920 tarihinden itibaren İstanbul Hükümetince yapılmış bütün uluslararası belgelerin anlaşmaların sözleşmelerin geçersiz olduğunu ve yok hükmünde bulunduğunu bildirmiştir. ⁴⁰ Bu bildirim esasen Sevres'in yok hükmünde olduğunun resmi belgesidir.

Paris'e giden heyet Başkanı Ahmet Tevfik Paşa Barış şartlarının çok ağır ve kabul edilmesi mümkün olmadığını görerek İstanbul'a durumu bildirerek görüşmelerden çekilmiştir. Barış şartlarını kabul etmeyeceği görülünce İtilaf Devletleri İzmir'i işgal eden Yunan güçlerine Egenin ve Trakya'nın içlerine girmesini ve İşgal etmesi kararını bildirmiştir. Bunun üzerine Osmanlı Saltanatı Paris'e ikinci bir heyet gönderilerek maalesef 10 Ağustos 1920 tarihinde Paris'e yakın Sevres banliyösünde Seramik Müzesinde Sadrazam Damat Ferit Paşa Bağdatlı Mehmet Hadi Paşa Rıza Tevfik Bey ve Bern Sefiri Reşat Halis Beyden müteşekkil heyet tarafından Sevres Anlaşması imzalanmıştır.

Sevres Anlaşmasının Osmanlı Meclisi tarafından kabulü ise meclis kapalı olduğu için mümkün olmamış ve bu nedenle görüşülmesi ve kabulü gerçekleşmemiş ve Padişaha da takdim edilmemiş bir anlaşma olarak kalmıştır. Bu anlaşmayı ne Amerika Birleşik Devletleri ve ne de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin imzalamamış olması ilginçtir.

433 maddeden ibaret 10.08.1920 tarihle üç dilde ve tek nüsha olarak Fransa'nın Sevres banliyösünde yazılmış ve aslı Fransız Devlet arşivinde saklanmak üzere alınmış bu anlaşma Türkler için bir travmadır. Bu travmadan çok büyük bir güç çıkmıştır. Çok ağır şartları olan⁴¹ bu anlaşmanın kabul

⁴⁰ Akyol T: a.g.e.s. 38.

⁴¹ SEVR ANLAŞMASININ UYGULANMASI HEZİMETTEN DE DAHA AĞIR OLAN MADDELERİ İLE İLGİLİ ÖZETLER:

En acıklı madde sınırlar ile ilgilidir Edirne ve Kırklareli dahil Trakya'nın çok büyük bir kısmı Yunan toprakları haline gelecekti. İstanbul göstermelik olarak Osmanlının başkenti olarak kalacaktı. Ceyhan'dan Antep, Urfa, Mardin ve Cizre toprakları Suriye'ye bırakılacaktı tabii gerçekte Fransa ya ait olacaktı.

Boğazlar konusu uzun zamandan beri Batı Devletlerinin ağzının sulandığı yer olarak Marmara Denizi dâhil silahsızlaştırılacak, Deniz trafiği uluslararası bir kurul tarafından yönetilecekti. Fırat nehrinin doğusundaki vilayetler Kürt vilayetleri olarak kabul edildiğinden İngiliz Fransız ve İtalyan temsilcilerden oluşan bir komisyon yerel yönetim düzeni kuracaktı. Kürtlerin talep etmesi halinde bir yıl sonra Milletler Cemiyetine bağımsızlık için başvurabileceklerdi. İzmir ve etrafındaki egemenlik hakları beş yıl süre ile Yunanistan'a bırakılacaktı, beş yılın dolmasından sonra plebisit yapılarak hangi devletin tarafında olma konusu hal edilecekti. Amerikan Başkanı 1920 tarihinde Trabzon, Erzurum, Van ve Bitlis'i Ermenistan'a vererek Ermeni Devleti kurulmasını ve Osmanlının bunu tanımamasını düzenleyen madde ile İtilaf Devletleri niyetlerinin ne olduğunu vurgulamışlardır. Osmanlı kaybettiği adalar üzerinde de hiç bir hak iddia edemeyecekti. Azınlık Hakları bağlamında din dil ırk ayırımı gözetmeksizin tüm vatandaşlara eşit haklar tanınacaktı, tehcir edilenlerin malları verilecek ve azınlıklar okul ve dini kurum-

edileceğine ve uygulanabileceğine inanan İtilaf Devletleri kendilerini yeni bir savaş içinde bularak emsali görülmemiş bir ulusal direnişe tanık olmuşlardır.

Devletler Hukukuna aykırı ve Savaş sonrasında kaybeden taraf ile ilgili elde edilecek tazminat veya toprak parçasına yönelik hükümleri ihtiva eden bir anlaşma çağdaş olduğunu düşünebileceğimiz hiçbir ülke tarafından diğer ülkelere aleyhine yapılabileceğine inanmak mümkün değildir.

C- MONDROS VE SEVRES -OSMANLI VE DÜNYA SİYASETİ

Osmanlı İmparatorluğunun kötü yönetilmesi, Padişahların Devlet yönetiminde görev verdiği Sadrazamlar ve üst düzey yöneticilerin acz içinde olmaları ve kendi küçük menfaatlerini devletin menfaatlerinden üstün görmeleri o dönemlerin olağan uygulamaları olmuştur. Devlet ile halkın kopuk olduğu, halkın hiç söz hakkının bulunmadığı, Dünya Devletlerinin çağdaş teknolojiye önem veren bir yola çıkmaya hazırlandıkları dönemlerde bilimsel açılımlardan yoksun din mihraklı politikalar ile Devletin yönetildiği bu tablo hazin sonucu hazırlamıştır.

Aksak ve sorumsuz yönetimlerin varlığı sonucu ve güçlü yönetimden yoksun imparatorlukta bir de asker ile Padişahın arasının açılmış olması, Hilafet gibi kurumun elden bırakılmaması adına verilen tavizler ve en önemlisi eğitim konusunda geri kalmış bir Osmanlı İmparatorluğu bu bağnaz kokmuş ağırlığın altında çökmek durumunda kalmıştır.

İşte bu dönemde kaybedilen savaşlar yanlış kararlar ekonomik sıkıntı halkın fakirliği devlet ile halk arasında uçurumların olması ve Padişahın tahtını korumaktan başka hiçbir konuyu düşünmemesi sonucunda ortaya SEVRES ANLAŞMASI DEDİĞİMİZ Osmanlı topraklarının bölünmesini sağlayan bir anlaşma ile Anadolu halkı işgallere ve uluslararası kurallara hiç uymayan muameleye muhatap edilmiştir. Binlerce ölüm gerçekleşmiş kadın kız çocuk işgallerde hayatlarını kaybetmiştir.

İtilaf Devletleri başta İngiltere, Fransa ve Rusya, İtalya olmak üzere gerek petrol için Musul'a ve Körfez'e göz dikmişler ve gerekse Asya Kıtasına deniz yolu ile ve özellikle sömürgelerine ulaşmak için plan ve politika yapmışlardır.

Fransa ise Suriye'yi kendisine uygun bir toprak parçası olarak görerek, bu nedenle Osmanlı'nın elinden alınması gerektiğini düşünmüştür.

Rusya'ya gelince kendisine bağımlı bir Ermeni Devletini Doğu Anadolu'da kurmak istemesi ve Boğazların çok cazip bir yerde olması özellikle, neden Hasta Adam nitelemesi yaptıkları Osmanlı'nın elinde olsun güzelim Boğazlar, kendi hâkimiyetlerinde olmak varken ve her türlü ticareti gerçekleştirebilecekken, bu yerleri Osmanlı'ya bırakmanın gereği yoktur düşüncesi ile rüya görmekte idiler.

---

lar açabileceklerdi. Askeri konuda Osmanlı'nın hiç bir kuvveti kalmayacaktı, gerek sayı ve gerekse teçhizat bakımından ağır silahlar iade edilecekti.

Savaş suçluları iade edilecek, tehcir konusunda suç işleyenler yargılanacaktı. Osmanlı'nın mali durumu nedeni ile savaş tazminatı istenmeyeceğine karar verilmiştir. En önemli maddelerden biri kapitülasyonlardır, 1914 yılında Osmanlı'nın kaldırdığı kapitülasyonlar yeniden itilaf devletleri vatandaşları lehine kurulacaktı.

Hukuk konusunda müttefiklerin belirlediği kuralların geçerli olacağı ve itilaf devletleri arasında yapılacak işbirliği çerçevesinde herkesin bir araya gelmesi doğru olacaktır. Akşin Sina: İç Savaş ve Sevr'de Ölüm: İstanbul 2010, s.207-227

Bu arada İngiltere'nin en önemli kaygısının ise, Rusya'yı Akdeniz'den uzak tutmak olduğunu da burada belirtmek gerekir. Ayrıca uzun dönem Osmanlı ile menfaate dayalı iyi ilişkiler devam etmişse de 19 yüzyılın sonunda bu ilişkiler bozulmuş Osmanlı'nın İttifak Devletlerinin yanında Almanya'nın yanında yer alması İngiltere'nin politikasını değiştirmiş Osmanlı topraklarının paylaşılması yönünde faaliyette bulunmaya başlamıştır.⁴²

Yunanistan ise kendisinin zannettiği Ege ve Akdeniz bölgelerini istemektedir. İtalya'da Akdeniz Bölgesinde benim de payım olacak diye sürekli muaraza çıkarmış ve anlaşmaların içine kendisini dâhil etmek için her türlü yolu kullanmıştır.

Bir de Doğu Anadolu da Türk unsuru olmayanların varlığı unutulmayarak Kürtlere muhtariyet verilmesi gibi bir düşüncede İtilaf Devletlerinin uygun bulduğu bir proje olarak 19. Yüzyılın sonundaki gizli ve açık anlaşma masalarının, toplantıların konusu olmuştur. Tüm bunlar Osmanlı'nın sonunu getirmiştir.

Mustafa Kemal Paşa bu dönemlerde verdiği raporlar ile Batının senaryosunu çok önceden görmüş ve Vahdettin'i uyarmış ve önlemlerini sıralamıştır. Ne yazık ki Vahdettin bunları anlamamış ve Talat ve Enver paşaların piyonu olmuştur.⁴³

Osmanlı yönetiminde Batı Devletlerinin ince politikalarını anlayacak ve görececek kadroların olmadığını bir kez daha anlamış bulunmaktayız. Osmanlıcılığın hiçbir kimseye yararı olmadığı ve olamayacağı açıktır. Osmanlıcılık ancak ve ancak Batının kursağında kalmış arzularının gerçekleşmesine yardım eden bir zihniyetin tutunduğu politika olabilir.

Batının politikası bugünlere gelirsek değişmiş midir? 92 yıl da neler olmuştur? Biliyor muyuz? Veya incelemek ilgimizi çekiyor mu?

Birinci Dünya Savaşı Osmanlı için bir son teşkil ederken imzalanmış Mondros Ateş Kes Anlaşması ve Batı Devletlerinin uzun yıllardan beri aralarında Osmanlı'nın parçalanması ve yok edilmesi planlarına göre yapılmış diğer gizli anlaşmaların da amaç ve konusu, Osmanlı'nın topraklarını nasıl alınacağına dair plan ve programı içermekteydi.

Bunun için beyin yıkama operasyonunda, Orta Doğuda sürekli sorun olarak görülen ve Mezopotamya halklarının sözde haklarının sağlanması, bağımsızlaştırma, gibi görünen politika söylemleri ile halklar kandırılmıştır. Bu bölgelere yapılan yardımlar, beyin yıkamalar ve hatta İslam'a Mezhep yakıştır-

⁴² Demirci S: a.g.e., s. 28 vd. Ne acıdır ki, Osmanlı Uluslararası politikada yetişmiş bilgi sahibi kimse olmadığı için ileriye görmek mümkün olamamıştır. Oysa İngiliz Dünya politikası açık ve net şöyledir: Dışişleri Bakanı Lord Curzon Ortadoğu politikasını çizmiş ve İngiliz çıkarları için Ortadoğu'ya yayılmak için Panislamcı düşüncesinin merkezi olan Osmanlı'nın yıkılması gerektiği ve Türklerin İstanbul'dan atılması gerektiği baş amaçtı. Ancak Lord Curzon'a Sömürge Hindistan Savaş bakanlığından ciddi muhalefet gelmiştir. Bunun nedeni, işgal için sömürgeci asker toplanacağı için Hindistan Osmanlıya karşı bir emelin gerçekleşmesinde rol almak istememektedir. İngiltere Anadolu'da sağlam bir gücün oluşmakta olduğunu Birinci Dünya Savaşı sonunda değişen koşullarda Türklere emperyalist bir politika dayatmanın mümkün olamayacağını Hindistan Savaş Bakanlığının uyarısına rağmen anlamakta gecikmiştir.

⁴³ Çekiç O: a.g.e 1. Cilt 2. Kitap.s. 23-47. Enver Paşa Baş komutan vekili ve Talat Sadrazam olarak Vahdettin üzerindeki oyunları ve Alman İmparatoru ile ilişkilerini anlatan günceller.

malar ki Suudiler açısından Vahabi mezhebinin doğması gibi dostluk gösterileri ile gerçekte emperyalistler petrol ve su peşinde olarak oyunlarını oynamışlardır halen de oynamaya devam etmektedirler.

İngiltere sömürgelerine ulaşmak için Doğu Akdeniz'den Hindistan'a deniz yolu ile gitmek ve bu yolun güvenliğini sağlamak istemektedir. Ayrıca Musul ve Körfez bölgesi de elde edilmelidir. Bu nedenle Hasta Adamın elinden ne koparmak mümkünse koparmak için Osmanlı ile 10 Ağustos 1920 tarihinde Paris banliyösü Sevres de anlaşmayı imzalatmışlardır.

Bu anlaşmanın Rusya için anlamı, kendisine bağımlı olacak bir Ermeni Devleti kurdurmak, Fransa için ise Suriye'ye sahip olmaktır. Ancak hiç uygulamaya geçmemiş sözde bir anlaşmadan ibaret kalmış olması İtilaf Devletlerini çok üzümüş ve halen de üzümeye devam etmektedir.

III) ANADOLUDAN YÜKSELEN GÜNEŞ, KURTULUŞ MÜCADELESİ

Mondros-Sevres-İzmir'in işgali ve Yunan'ın egeyin içlerine doğru işgali ve mezalimi, İstanbul'un itilaf devletleri tarafından işgali, aslında milli mücadele için hazırlanan Mustafa Kemal'in anadolu seyahatleri ve halkı toparlamasında ve planlarını anlatabilmesinde son derece işine yaramıştır. İtilaf devletlerinin yaptıkları mezalim ve ateş kes anlaşmasına uymamaları onların en büyük yanlışlığı olmuştur.

İtilaf devletlerinin Anadolu'ya müdahale etmesi ve Yunanistan'ı bu konudaki hareket için görevlendirmesi, Anadolu'nun düşman postalından temizlenmesi egemenlik ve bağımsızlığın bu topraklarda yaşayan Türk halkını harekete geçirmiştir. Ancak gerçekleştirilen mücadele çok ağır şartlar içinde ve çetin geçmiştir. Kazanılan zaferin hangi şartlar altında gerçekleştirildiğinin her an hatırda tutulması nesillerin düşmanlık beslemesi için değil fakat tarihi olayları anlamaları açısından önemlidir. Bu mücadeleyi unutursak Devlet bilincimizi de unutmuş oluruz. Kurulan korsan bir Devlet değildir. İhtilal Devleti değildir. Terörist Devlet değildir. Mustafa Kemal'in kuracağı yeni Devletin temelleri sağlam belgelere dayanarak ve hukuken geçerli bir sistem içinde gerçekleşmiştir. Belgelere bağlana bağlana oluşturulan ulusal antlaşmalar ve milli mücadele ile ilgili özet bir açıklama yapmak gerekirse;

Öncelikle belirtelim ki, her şey plan ve program dairesinde, Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun Sivas Erzurum Amasya'daki temasları ve gerçekleştirdiği ulusal ittifak sonucu gerçekleşmiştir.

İtilaf Devletlerinin işgalinden hemen sonra ulusal mücadele hareketinin ivme kazanması ile derhal bir Meclis Kurulması çabalarına girişilmiştir. 23 Nisan 1920 tarihinde ilk meclis açılmıştır. Bu tarih Sözde Barış Anlaşması Sevres'i imzalatmak için İtilaf Devletlerinin Osmanlı'yı Paris'e davet ettikleri 22.Nisan 1920 tarihinin ertesi günüdür. Yeni kurulan hükümet, Ankara'da Büyük Millet Meclisinin Türkleri temsil ile yetkili olduğunu İtilaf Devletleri Dış İşleri Bakanlıklarına 30 Nisan 1920 tarihinde bildirilmiştir.

Ankara'da kurulan meclis İstanbul'un işgalinin ertesi günü tutuklanmaktan kurtulmuş Osmanlı Meclis üyelerinden ve Anadolu'nun işgal edilmemiş bölgelerinden seçilen temsilcilerden oluşmuş Türkiye'nin ilk meclisi olarak böylesi şerefli bir kararı, sözde Barış Anlaşması Sevres'i dayatan bilcümle ülkelere tebliğ etmiştir.

Böylece Kurtuluş Mücadelesi aleniyet kazanmıştır. Mustafa Kemal Meclis Başkanlığına seçilmiştir. Misak-ı Milli kabul edilmiş olarak Mustafa Kemal'in

eli son derece kuvvetlenmiştir. Bu arada Hindistan ve Rusya Türklerin bu mücadelesini de desteklemişlerdir.

Misak -I Milli⁴⁴ Avrupalı devletlerin asırlardır hayalini kurdukları Osmanlı İmparatorluğunu parçalama ve topraklarında farklı devletler kurma hayallerini engelleyen ilk adımdır. İtilaf Devletleri karşısında yenik düşen Padişahın sırf İstanbul'da oturabilmesi ve hükümet edebilmesi ihtimali karşılığında imzaladığı Osmanlının sonunu getiren anlaşmaların hiç birinin geçerli olmayaacağı sinyallerinin verildiği ilk belgedir.

Milli mücadele kongrelerinde Mustafa Kemal Paşa bu topraklarda yaşayanların bağımsızlığının ve egemenliğinin sağlanması açısından ileri sürdüğü görüşleri içeren tamim AMASYA TAMİMİ (GENELGESİ) ile başlayan ve Sivas ve Erzurum Kongrelerinde ulusal sözleşme niteliğinde ortaya çıkmış belge MİSAK-I MİLLİ, Türkiye'nin ulusal sözleşmesidir. Ulusal Kurtuluş mücadelesinin çağdaş ülkelerin diplomasi modelinde gerçekleşeceği, özgürlük, bağımsızlık yolunda Mustafa Kemal Paşa'nın çizdiği tablo Türkiye'nin siyasi ekonomik hedeflerini belirtmiştir. Misak-ı Milli Lozan Konferansında Türkiye'nin taleplerinin ifadesi olmuştur.

Misak-ı Milli 'nin oluşumunu gerçekleştiren Amasya Genelgesi bir ihtilal bildirgesidir. ⁴⁵ Mustafa Kemal Paşa, Padişah ve hükümetin İtilaf Devletlerinin elinde oyuncak olduklarını esir olduklarını memleketin elden gitmek üzere olduğunu Anadolu halkına açıklamış ve işbirliği talep etmiştir. İstanbul hükümetinin iradesinin olmadığını, esir bulunması sebebiyle milletin kendi başının çaresine bakması gerektiğini anlatmıştır. Destek verenlere milletin istiklalinin tehlikeye düştüğünü gerektiğinde vatanın son ferdine kadar ölmenin göze alınması gerektiği açıklanmış ve halkın hâkimiyeti doğrudan doğruya ele alması gerektiği bilinci oluşarak bu fikirler Amasya Tamimi olarak tarihe geçmiştir.

Amasya Genelgesindeki önemli noktalar, hareketin halka mal edileceği, hareketin liderliğinin demokratik usul ile saptanacağı konusudur. Buna ihtilal bildirgesi denmekte ise de halkın tümünün arzu ve iradesi bağlamında ülkenin düşman çizmesinden kurtuluşu için girişilen bir eylem olarak betimlenir ve Sivas ve Erzurum kongreleri ile kurtuluş hayat bulmuştur.

Erzurum ve Sivas Kongrelerinde alınan kararlara dayanarak hazırlanmış Misak-ı Milli bir siyasi program gibi tasarı olarak hazırlanmıştır. Mebuslar Meclisinin açılmasına giderken Ankara'ya uğramış olan Osmanlının mebusları ile tartışılmış ve İsmet Beyin kaleme aldığı bu metin Hüsrev Gere de tarafından İstanbul'a götürülmüş 22.OCAK 1920 de Mecliste okunmuştur. Daha sonra Ankara'dan bir metin daha gönderilmiş, bu ikisi birleştirilerek Mebuslar Meclisinde ilgili komisyonda son şekli verilmiş ve 28 Ocak 1920 de gizli oturumda imzalanarak kesinleşmiştir. 121 mebusun imzaladığı belgedir. ⁴⁶

MİSAK-I MİLLİ-ULUSAL ANT HÜKÜMLERİ (28 Ocak 1920) ⁴⁷

⁴⁴ Demirci S: A.G.E., S.14-15,32 vd.Çekiç O: a.g.e., 2. Cilt 1 2 kitap s. 257 vd.,334 vd.

⁴⁵ Çekiç O: a.g.e., 2 kitap, s. 259 vd.Vahidettin Mustafa Kemal Paşaya Anadolu'da ki Yıldırım Ordularının silahlarını toplaması askerleri terhis etmesi için görev vererek göndermiştir. 19 Mayıs 1919 da Samsun'a resmi gidiş nedeni budur. Görev tevdiinde söylediği cümleler Mustafa Kemal Atatürk'ün hatıratında ve söylemlerinde şöyle ifadesini bulmuştur.".....Paşa paşa devleti kurtarabilirsin. (Çekiç O: a.g.e., 2 kitap s. 190 vd.)

⁴⁶ Ibid., s334 vd.

⁴⁷ Ibid.

“Aşağıda imzaları bulunan Osmanlı Mebuslar Meclisi üyeleri, Devletin bağımsızlığının ve ulusun geleceğinin haklı ve sürekli bir barışa ulaşmak için yapabilecekleri özverinin en son sınırını belirleyen aşağıdaki esaslara tümüyle uyumla sağlanabileceğine ve söz konusu esaslar dışında gerçek bir Osmanlı Saltanatının ve toplumunun var olmasının olanak dışı bulunduğunu kabul etmiş ve onaylamışlardır.

1) Osmanlı Devletinin, özellikle Arap çoğunluğunun oturduğu ve 30. Ekim 1918 günlü silah bırakmasının imzalanması sırasında düşman ordularının işgali altında kalan kısımlarının geleceğinin, buralar halkının serbestçe bildirecekleri oylara göre saptanması gerekli olduğundan, söz konusu mütareke çizgisinin içinde ve dışında, din, ırk, ve emel yönlerinden birleşik ve birbirlerine karşılıklı saygı ve özveri duyguları ile dolu ve etnik ve toplumsal hakları ile bölgelerinin koşullarına tümüyle uyum gösteren Osmanlı –İslam çoğunluğunun oturduğu kısımların tümü, gerçekten veya hüküm yolu ile hiçbir nedenle birbirinden ayrılık kabul etmez bir bütündür.

2) Halkın ilk serbest kaldığı zamanki oyları ile anavatana katılma kararı vermiş olan ELVİYE-İ SELASE (Kars-Ardahan-Batum) için gerekirse tekrar serbest oylamaya başvurulmasını kabul ederiz

3) Türkiye ile yapılacak barışa dek ertelenen Batı Trakya ‘nın hukuki durumu da orada oturanların özgürce kullanacakları oylara göre belirtilmelidir.

4) İslam Halifeliğinin, Osmanlı Padişahlığının ve Hükümetinin merkezi olan İstanbul şehri ile Marmara Denizinin güvenliği korunmalıdır. Bu temel korunmak koşuluyla Akdeniz ve Karadeniz Boğazlarının dünya ticaret ulaştırmasına açık tutulması hakkında bizimle öteki ilgili devletlerin oybirliği ile verecekleri karar geçerlidir.

5) İtilaf Devletleri ile hasımları ve bazı ortakları arasında kararlaştırılan anlaşma esaslarına göre azınlıklar hukuku-komşu ülkelerdeki Müslümanların da aynı haklardan yararlanacakları güveniyle tarafımızdan pekiştirilecek ve sağlanacaktır.

6) Ulusal ve ekonomik gelişmemizi sağlamak ve devlet işlerini günün kurallarına uygun düzenli yönetimle çevirmeyi başarabilmek için her devlet gibi bizim de bu gelişmemizi sağlarken tam bir bağımsızlığa ve özgürlüğe sahip olmamız yaşamımızın ve var olmamızın hareket noktasıdır. Bu nedenle siyaset, adalet maliye alanlarıyla öteki alanlardaki gelişmeye engel kayıtlara karşıyız.

Saptanacak borçlarımızın ödenmesi koşulları da bu esaslara aykırı olmayacaktır.”

Bu metin oya sunulmuş ve kabul edilmiştir.

Görüleceği üzere Misak-ı Milli fiziki sınırları çizmemiş genel ve vazgeçilmez kuralları koymuştur. Esasen fiziki sınırlar yavaş yavaş 1. Dünya savaşından çekilenler ile yapılmış anlaşmalar ile çizilmeye başlanmıştır. Ancak bu belgenin Osmanlı son Mebuslar Meclisince kabulü Mustafa Kemal Paşa'nın elini son derece güçlendirmiştir.

A) KURUTULUŞ SAVAŞI ve CEPHELERİ⁴⁸

Mustafa Kemal Türk Kurtuluş Savaşının teorik ve fiili boyutlarını Samsun'dan Lozan'a uzanan stratejik bir planlama içinde gerçekleştirmiştir. Siyasi olarak güçlenen Mustafa Kemal bu gücünü askeri alanda da güçlendirerek, ulusal mücadeleyi bir askeri harekâta dönüştürmüştür.

⁴⁸ Çaşın M: a.g.e. s33 vd.; Demirci S: a.g.e., s. 50 vd.; Çulfa Mustafa: TC Başbakanlık Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Çanakkale Krizi ve Lloyd George un iktidardan düşmesi. www.atam.gov.tr.dergi/sayı 45.

Anadolu'yu teslim almaya gelen Batı Devletleri İnönü de Sakarya'da Kocatepe'de onurunu şerefini düşman karşısında koruyan ulusal egemenliğini ve bağımsızlığını sağlamak azminde olan milletin evlatları ile karşılaşmıştır.

10.Ocak ve 31 Mart 1921 tarihinde Birinci ve İkinci İnönü savaşlarını ve 23 Ağustos 1921 de Sakarya Muharebesi gerçekleştirilerek işgalciler sürülmeye başlamıştır. Yunan işgali durdurulmuştur.

Birinci İnönü Savaşının kazanılması üzerine İtilaf Devletleri, Osmanlı Hükümeti, Ankara Hükümeti, İngiltere Fransa Yunanistan İtalya arasında Londra da (21 Şubat 12 Mart 1921) Sevr hükümlerini biraz değiştirerek, konferans düzenlemek istemişlerdir.

İstanbul Hükümetinin göndereceği heyette Mustafa Kemal'in kendisi veya yetkili kılacağı birini isteyerek Ankara Hükümeti ile İstanbul arasında İtilaf Devletleri ikilik yaratmak istemişlerdir.

Mustafa Kemal Paşa Sadrazam'a bu münasebet ile telgraf göndererek,

"Milli egemenliğe dayalı olarak Türkiye'nin geleceğini elinde tutan tek güç Ankara'da toplanmış olan Türkiye Büyük Millet Meclisidir. Türkiye ile ilgili bütün konuların halledilmesi ile görevli ve her türlü dış sorunlarda söz sahibi, ancak bu meclisin hükümetidir. İstanbul'da herhangi bir heyetin böyle bir hukuki durumu yoktur" demiştir.

Mustafa Kemal diğer taraftan doğrudan davet edilmediği takdirde TBMM bu toplantıya katılmayacağını ilgili Devletlere bildirmiş ve İtilaf Devletleri İtalya aracılığı ile TBMM'ni konferansa davet etmiştir. 21 Şubatta konferans başlamış 11 Mart a kadar devam etmiştir.

Konferansa İstanbul Hükümetini Sadrazam Tevfik Paşa TBMM'ni de Dışişleri Bakanı Bekir Sami Paşa temsil etmiştir. Tevfik Paşaya konuşma sırası gelince Türk Milletinin gerçek temsilcisi TBMM temsilcisidir deyip sözü Bekir Sami Paşaya vermiştir. Böylece İtilaf Devletlerinin İstanbul ve Ankara hükümetlerini birbirlerine düşürme oyunlarını bozmuştur.

Bu konferansta bir sonuç çıkmayacağı bilinmesine rağmen, Türk Davasını dünyaya duyurmak için gerekli olduğundan katılmak uygun görülmüştür. Yoksa Sevr'den fazla farkı olmayan istekler sürekli olarak Ankara hükümetinin önüne sürülmüştür.⁴⁹

Bu dönemde batıda ve doğuda dostluklar ile ulusal çıkarların sağlanabileceği bilinci ile Mustafa Kemal Paşa, Fransa, İtalya, Rusya ve Afrika'da Müslümanlar ile sınırlı iyi ilişkiler içindedir. Fransızlar İngilizlerin elde ettiği ve Boğazlardaki konumlarına kızdıkları için İtalyanlar elde etmek istediklerini ala-

⁴⁹ İzmir Türklere geri verilecek fakat şehirde bir Yunan kuvveti bulunacak. Vali Hristiyan olacak ve Milletler Cemiyeti tarafından atanacak. Güvenlik müttefik subaylar yönetiminde yerli jandarma tarafından sağlanacak.

Jandarma sayısı 45 bine çıkarılacak. Boğazlar Komisyonu Başkanlığı Türklere bırakılacak. Yabancı Postaların kaldırılması düşünülecek. Sevr anlaşmasının Kürdistan ve Ermenistan ile ilgili maddeleri yeniden gözden geçirilecek. İtilaf Devletleri Sevr Anlaşmasının bu değişiklikler ile uygulanmasına söz verirse Türkiye'nin Milletler Cemiyetine girmesi kolaylaşacak. İtilaf Devletleri Kapitülasyonların yerine geçecek adli reform projesini hazırlamakla görevli komisyona Türkiye'nin katılımını kabul edecek. Bu arada Türkiye oyalanarak Yunanlıların saldırısı başlamıştır. Konferans sona ermiştir. Bu konferansa TBMM davet edilmesi ile Türk Devletini hukuken tanımış oldu. Bu da Ankara Anlaşmasının yapılmasını kolaylaştırmıştır. : BKZ: A DAN Z ye Kurtuluş Savaşı, İstanbul 2009 2. Cilt.s. 558.

madıkları için esasen birbirlerine kızmakta idiler. Ayrıca Fransa ve İtalya, Anadolu'da kuvvetli bir gücün doğmakta olduğunu Birinci Dünya Savaşının sonuçlarını dayatmanın mümkün olamayacağını görmüşlerdir.

Böylece Fransızlar ile Klikya'yı boşaltma karşılığı çatışmaların durdurulması konusunda anlaşma ve İtalyanlar ile de birliklerini geri çekmeleri ve ileride yapılacak konferansta destek vermeleri karşılığında Antalya'daki çıkarlarının tanınması yolunda bir ön anlaşma da yapılmıştır.⁵⁰ İtalya daha önce yapılmış anlaşmalar ile kendisine verilen sözlerin yerine gelmemesi nedeni ile Ankara ile anlaşma yapmayı ve birliklerini çekmeyi kabul etmiştir.

1920 Sonbaharında Kazım Karabekir komutasında Rusya'dan Kars, Ardahan ve Bitlis kurtarılmış ve Rusya ile 16.Mart 1921 de Dostluk Anlaşması imzalanmıştır. Rusya Misak-ı Milli sınırlarını ve Ankara hükümetini resmen kabul etmiştir.

Mustafa Kemal Paşa, silah askeri malzeme ve para tedariki sebebiyle Rusya ile mesafeli bir politika izlemiş her iki tarafın da çıkarının olduğu bir ilişkiye dayanan dostluk Lozan Konferansına kadar devam etmiştir.

Hint Müslümanları Kurtuluş Savaşında Anadolu Hareketine çok büyük bir destek vermişlerdir.

Askeri açıdan da konumu güçlenen Ankara, Fransızlar ile ilk, 20.Ekim 1921 de Ankara Uzlaşmasını yaparak Ankara 'daki hükümetin bir batılı Devlet tarafından tanınmasını mümkün kılan ve müttefikler arasındaki ilk çatlaktır. ANKARA Hükümetinin İngiltere ile sulhen ihtilafı sonlandırmak istemesi görüşmeleri sonuçsuz kalmış Lord Curzon görüşme taleplerini kabul etmemiş ve sonuç olarak Ankara Hükümetinin sorunu askeri yollardan halletmekten başka çaresi kalmamıştır.

26 Ağustos 1922 Büyük Taarruz olarak tarihe geçen Mustafa Kemal'in Harp tarihine geçmiş taktiği ile düşman hatları çember içine alınarak saldırı başlanmış işgal ordusu İngiliz savaş gemilerine binerek İzmir'den kaçmıştır. 9 Eylül 1922 böylece Anadolu işgaline son verilmiştir.

İzmir'in işgalden kurtarılması ve Türk Askerinin İzmir'e girmesi karışıklıkların yaşanmasına sebep olmuş ve İzmir Yangını 11 Eylül 1922 de çıkmıştır. Kimin çıkardığı konusu aydınlanmamış olmakla beraber Ermenilerin yaktığı veya Yunan Ordusundan intikam almak için Türklerin yaktığı, yangını söndürmek isteyen Rumlara Ermenilerin mani olduğu gibi faraziyelerin varlığı sürmektedir. Ancak disiplinli bir şekilde İzmir e giren Türk Ordusunun yangın işinde parmağının olmadığı Fransız gazetesi muhabirinin yazdığı yazı ile anlaşılmaktadır. Çünkü yangın çıkan yerlerde cephaneye depolarının patladığını yazmıştır. Olaylar incelendiğinde Türk Askerine saldırı düzenleyen Ermenilerin çeşitli yerlerde depoları ve silahları olduğu bunların Türklerin eline geçmemesi için yaktıkları ve özellikle Basmane bölgesine Ermeni komitacıların saldırdığı açıklanan bilgiler arasındadır.⁵¹

⁵⁰ Burada belirtmekte yarar olan husus şu ki, Musolini 1933 yılında Antalya özlemi içinde yanıp tutuşmaktadır. Roma üniversitesi öğrencilerini Roma'daki Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçiliği önüne yığıp İTALYA ANTALYA, İTALYA ANTALYA diye bağtırtmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün bu konudaki açıklamaları için bkz. Çekiç O: 1938 Son Yıl, İstanbul 2014, s. 485 vd.

⁵¹ Akyol T: a.g.e., s. 50 vd.

Ancak henüz işgal belirli yerlerde sürdüğü için ordu Bursa yönüne çekilen düşman güçleri ile de aynı şekilde mücadele ederek yok edip işgale son vermektedir.

Ne gariptir ki, bu kadar uluslararası siyasette tecrübeli olduğu varsayılan İngiliz Hükümeti ileriye görememiş ve Yunan yanlısı politika izleyerek yanlışlar yapmıştır. Sevri Ankara Hükümetine kabul ettirememişken, Yunan Ordusunun işgaline son veren Türk ordusunun Çanakkale'ye doğru ilerlemesi karşısında İngiltere anlaşma yerine Çanakkale Boğazı çevresinde savaşa yol açacak girişimlerde bulunmuştur. Türk karşıtı politikalarını sürdüren Lloyd George Churchill önderliğinde yürüttüğü politika ile sonuçta hükümetten düşmüştür. İngiltere Çanakkale krizinde sömürgelerinden bile yardım alamayacağını görmüştür. Sadece Avusturyaya olumlu yanıt vermiştir. Çanakkale krizinin yararı, Batılı devletlerin ne kadar zayıf ve dayanıksız olduğunun ortaya çıkmasına neden olmuştur..

Mustafa Kemal Paşa'nın kurduğu yönettiği ordunun galibiyeti karşısında tarumar olan işgal güçleri 11 Ekim 1922 Mudanya Anlaşması ile hezimetlerini kabul etmişlerdir.

B) MUDANYA ANLAŞMASI⁵²

3 Ekim 1922 tarihinde başlayan ve 11 Ekim 1922 tarihinde imzalanmış Mudanya Anlaşması Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kuruluş aşamasında önemli bir tarih olarak yerini alır. Bu anlaşmadan önce 20 Ekim 1920 tarihinde Ankara hükümeti Fransa ile Ankara İtirafnamesi imzalamış bu anlaşma ile Hatay hariç Suriye sınırı tespit edilmiştir. Aynı zamanda bu anlaşma ile Fransızların Güney Anadolu'daki işgalleri sona erdirilmiştir. Çünkü Fransa artık yeni bir çatışma istememektedir. Ayrıca İngiltere'nin aksine Fransa Mustafa Kemal Paşaya İstanbul'daki Yüksek Komiseri General Pelle marifeti ile Trakya'daki Yunan işgaline son verileceğini Edirne dâhil Meriç nehrine kadar olan arazinin Türkiye'ye iade edileceğini, Boğazlar ile ilgili rejimi görüşmek istediklerini de beyan etmiştir. Bu anlaşmalar olduğunda yeni Kurulmuş Ankara hükümetinin ordusu Türk ordusu Çanakkale ve Ezine ve Bayramiç ilçelerine girmiştir. Başka deyişle Kurtuluş Savaş halen devam etmektedir.

Mudanya'da İsmet Paşa yönetiminde 3 Ekimde toplanılarak, 23.Eylül 1922 tarihli Büyük Millet Meclisince tebliğ edilmiş nota gereğince karar verilmiştir.

Buna göre, karşılıklı çatışma durdurulacak, Trakya'da bir hat çizilerek Yunan kıtaları bu hattın arkasına çekilecek ve idare Türklere devredilecekti. Tahliyenin ayrıntıları görüşülecekti. Gelecekteki Barış Anlaşması için ortam hazırlanacaktı.

Türk ordusunun İzmir'e girdiği vakit yüzbinlerce Yunanlı halk ki bunların Anadolu köylerini tahrip edenler olduğu sabit iken esir alınmamış ve cezalandırılmamış Yunanistan'a gitmelerine izin verilmiştir. Aynı hareketin Yunanlılar tarafından da yapılması beklenmiş ve Yunanlılar tarafından götürülmüş olan silahsız ve günahsız Anadolu halkını geri verilmesi istenmiştir.

⁵² Demirci S: a.g.e., s. 40 vd-51 vd.; Karacan Ali Naci: Lozan 2006, İstanbul, s.29 vd,38 vd, 43 vd. Lloyd George un yenilgi sonrası Mudanya Anlaşması olmasa idi başlarına ne geleceğini açıkladığı beyanı hakkında bkz.

Mudanya Anlaşması Türk ordusunun düşmanlara karşı galibiyeti sonucu imzalanmıştır. Dokuz gün sürmüş konferans Türk tarihinde yeni bir sayfa açmıştır. Askeri bir anlaşma olarak üç Batı Devleti generallerinin (İngiltere-Fransa-İtalya) ⁵³ hükümetleri ile yoğun görüşmeleri sonucu ve aslında Yunanistan'ın terk etmesi gereken toprakları ilgilendirdiği halde toplantılara katılmadığı bir ortamda Yunanistan hükümetinin de ikna edilmesi ile sıkı pazarlıkların yapıldığı bir anlaşmadır. Bu anlaşma Türk tarafının taviz vermediği bir askeri anlaşma olarak İtilaf Devletlerinin yenilgileri sonucu Türkiye Büyük Millet Meclisinden talepte bulunmaları ile gerçekleşmiştir. Bu nedenle Türk Devleti varlığını kabulün göstergesi olarak önemi büyüktür. Mudanya Osmanlı Devletinin hukuken sona ermiş olduğunun belgesidir.

Belirtmek gerekir ki, Mudanya Anlaşması ile savaş sona erdirilmiş Doğu Trakya savaş olmaksızın kurtarılmış ise de Boğazlar konusu bu anlaşma ile çözümlenmemiştir. Barış anlaşması ile sonuçlandırılması kararlaştırılmıştır. Mudanya Anlaşmasının önemli hükümleri aşağıdaki gibi özetlenebilir:

14 Madde halinde düzenlenmiş bu anlaşmada, yürürlük 14/15 Ekim 1922 tarihi olarak saptanmıştır. Türk ve Yunan askerleri arasındaki çatışma sonlandırılacak ve Doğu Trakya'yı Yunanlılar on beş gün içinde terk edeceklerdir. Yönetim Türk Devletine geçecek ancak Barış Anlaşması imzalanıncaya kadar Türk askeri bu bölgede konuşlanmayacaktır. Ancak 8000 sayıyı aşmayacak Jandarma görevlendirilebilecektir. Barış anlaşmasına kadar Batı Trakya Karaağaç Fransa İngiltere ve İtalya Yunanistan işgali altında kalacak Türk kuvvetleri Çanakkale Boğazı ile İzmit çizgisinde belirli yeri geçmeyecektir. Barış anlaşmasının imzalanmasına kadar İtilaf Devletleri kuvvetlerinin İstanbul'da kalması kararlaştırılmıştır. İstanbul'dan çıkmaya yanaşmamaları ve bir süre daha kalmak konusundaki arzuları yenilgilerini hazmedebilmek için kendilerini hazırlamalarına yöneliktir. Bu nedenle Barış anlaşmasına kadar kalmalarına izin verilmiştir.

C) TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİNİN KURULUŞ BELGESİ LOZAN KONFERANSI⁵⁴

Yukarıda Tarih kitaplarında siyasi belgelerde dönemi aktaran tüm kitaplarda uzun uzadıya ve tüm incelikleri kısım kısım açıklanmış Kurtuluş Savaşı ve ona gelinceye kadar Osmanlı Devletinin içinde bulunduğu durumu incele-

⁵³ İngiltere'yi General Harington, Fransa'yı General Charpy, İtalya'yı General Mombelli Mudanya anlaşmasında temsil etmiştir. Yunan temsilcileri ise bir İngiliz gemisinde Mudanya açıklarında sonucu beklemişlerdir. İşgal güçleri arasında oldukça gerginlikler yaşanmıştır. Ancak bu anlaşmayı yapmadıkları takdirde Türk ordusunun savaşa devam etme konusunda hazırlıklara başladığını idrak ettikleri için anlaşma sağlanmıştır. Bu anlaşmayı Yunanistan imzalamaktan kaçınmış ancak destek bulamadığı için 14 Ekim de imzalamak durumunda kalmıştır. İngiltere'nin bu anlaşmayı imzalamadaki nedenleri ise: Çok güvendiği Yunan ordusunun Türk ordusu karşısında yenilmesi, Fransa ve İtalya'nın Anadolu'yu işgal etmekten vazgeçmesi, İngiliz hükümetinin yeni savaş istememesi ve sömürgelerinin de savaşa karşı çıkması, İngiliz hükümetinin bu dönemde sarsıntı geçirmesi ve en önemlisi Mustafa Kemal adlı birinin beklenmedik bir zamanda ortaya çıkarak Anadolu halkı lehine Dünya Kamu oyunu etkileyecek sahneleri diplomatik dehası ile sergilemesi idi.. İşte bu nedenler ile Mudanya Anlaşmasını kerhen İngiltere imzalamak ve imzalanması için çalışmak durumunda kalmıştır.

⁵⁴ Akyol T: a.g.e.s., 95-181: Demirci S: a.g.e.s. 95 vd.; Ertan Faik Temuçin: Lozan Görüşmeleri Sırasında Türk Heyeti ile TBMM Hükümeti Arasındaki İlişkiler TC Başbakanlık Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi www.atam.gov.tr/dergi_sayı_18_Lozan_Görüşmeleri.

mek her Türk bireyi için gerekli olduğuna inanarak bu dönemi hızlı bir şekilde hatırlatmak istedim. Günümüzde Lozan Konferansı ile ilgili birçok fikir üretilmekte yorum yapılmakta olduğu herkesçe bilinen bir gerçektir. Ancak Lozan Konferansına gelinceye kadar içinde bulunulan şartları göz önüne alarak yorum yapılması gerekmez mi diye düşünmek gerekir. İşte Mustafa Kemal Atatürk'ün söylediği gibi, vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve yurdun her köşesine düşman girmiş bir durumdan, bağımsızlığa giden yolculuğa çıkılmış olduğu hatırdan çıkamalıdır.

Dönemin ruh haline bakarsak, Kurtuluş Savaşının heyecanını yaşayan yoksul bitkin ancak başı dik özgür bir halkın, yenilgiye uğrattıklarının şaşkınlığı ve barış istekleri, Türk Ordusundan akınlarını durdurmaları ve ateş kes istemek durumunda kalmaları gibi karışık bir manzara 20. yüzyıla damgasını vurmuştur. Mudanya Anlaşmasının imzalanması, Türk Devletinin tanınması, Osmanlı Hükümetinin yıkılması, Vahdettin'in İngilizlerin yardımı ile İstanbul'dan kaçışı, İtilaf Devletlerine hizmetkârlık yapmış olan İstanbul'daki bazı halkın korkusu, Yeni Devlet Türk Devletinin zaferinin öyle basit bir olay olmadığına açık ifadesidir. Tarih sayfalarında altın yıldız ile yazılan bir destandır Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kurulması.

Yenilmiş Devletler Ankara'da kurulmuş Türk Hükümetini Barış Anlaşması yapmak üzere davet etmek durumunda kalmışlardır.

Mudanya Ateşkes Antlaşması 11.Ekim 1922 Barış görüşmelerinin başlangıcı olarak Ankara Hükümetinin çizgisinin belirtildiği bir belgedir.

İtilaf Devletleri 1. Kasım 1922 tarihinde TBMM bir NOTA göndererek 13 Kasım'da Lozan Şehrinde Barış Konferansı toplanmasını önermişlerdir. Davet eden ülkeler İngiltere-Fransa-İtalya-ve Japonyadır. Davet edilenler ise Türkiye-Yunanistan- Romanya- ABD- Sırp- Hırvat- Sloven Devleti olup Boğazlar için davet edilenler Sovyet Rusya ve Bulgaristan'dır. Ayrıca Belçika ve Portekiz de Konferansa davet edilmiştir. Konferansa İstanbul hükümeti de davet edilmiştir. O dönemin Sadrazamı Tevfik Paşa TBMM ne durumu bildirmiş ve fakat ret edilmiştir. Bu dönemde Mecliste ezici çoğunluk Saltanata karşıdır. Bu nedenle 1 Kasım 1922 tarihinde TBMM de Osmanlı Devletine son veren karar çıkmıştır.⁵⁵ 4 Kasım 1922 tarihinde de İtilaf Devletlerine bu karar bildirilmiştir. Vahdettin 17 Kasım'da ülkeyi terk etmiş, Halifelik kalkmadığı için 18. Kasım 1922 de TBMM tarafından Abdülmecit Efendiye Halifelik verilmiştir.

Türkiye Barış Konferansının İzmir'de yapılmasını istenmişse de İzmir'in durumu sebebiyle 13 Kasım 1922 de Lozan'da toplanılmasına TBMM ce karar verilmiştir.

Lozan Konferansına Baş Delege İsmet Paşa diğer delegeler Dr. Rıza Nur ve Maliye Bakanı Hasan Saka ve 21 tane de danışman gönderilmesine karar verilmiştir.

Delegelere Lozan Konferansında savunulacak olan hususlar Talimatname olarak verilmiştir. Bu talimatname de asla ödün verilmeyecek hükümler:⁵⁶ aşağıdaki gibidir.

- 1.Doğu Anadolu'da Ermeni Devleti kurulması asla kabul edilmeyeceği ve
- 2.Kapitülasyonların kalkacağı hususlarıdır.

⁵⁵ Bir tek Ziya Hurşit karşı çıkmıştır. Oysa önerge meclisteki muhalifler dahil verilmiştir.

⁵⁶ Akyol T: a.g.e.s. 84 vd.

Diğer konular aşağıdaki gibi özetlenebilir.

3.Sınırlar konusunda Misak-ı Milli yi esas alan Talimatname Musul Kerkük ve Süleymaniye'nin Anadolu ya yakın Ege adalarının alınması, bu başarılamazsa Ankara Hükümetinden yeni talimat alınacağı,

4. Boğazlarda yabancı askeri kuvvet asla kabul edilmeyeceği,

5. Azınlıklar konusunda nüfus mübadelesi ve mütekabiliyet ilkesi kabul olunacağı.

6.Osmanlı'nın borçları ayrılan ülkelere paylaştırılacağı..

LOZAN BARIŞ KONFERANSI iki dönem olarak icra edilmiştir. Birinci dönem 20 Kasım 1922 de başlamış ve 4 Şubat 1923 te sona ermiştir. İkinci dönem 23. Nisan 1923 te başlamış ve 24. Temmuz 1923 te imzalanarak sona ermiştir.

Lozan Konferansı çok zor şartlar altında geçmiştir. Çünkü Türk Delegeler mağlup olmuş Devletlerin delegeleri ile eşit şartlar altında müzakereleri sürdürme imkânına sahip olmamışlardır. Güvenlik sorunu ve en önemlisi Telgraf sorunu ciddi bir şekilde Türk tarafının çalışmalarını aksatmıştır. Bunun nedeni Mondros anlaşması ile Osmanlı'nın ulaştırma konularının denetiminin İtilaf Devletlerine verilmiş olmasıdır. Türkiye'den gelen ve gönderilen telgraflar maa-lesef ele geçirilmiş ve deşifre edilmiştir. Bunu sağlayan İtilaf Devletleri Türk tarafını durumu anlayınca kadar çok sıkıntıya sokmuştur.

Daha önemlisi Türk Heyeti ile hükümet arasında da Konferansın ilk dönemlerinde ciddi görüş ayrılıkları olmuştur. İsmet Paşa her akşam Ankara'ya rapor vermiş ve talimatlar istemiştir. Rauf Bey telgrafların geç gelmesinden ve yanlış gelmesinden yakınmıştır. Bu dönemde Lozan Türk Heyeti Mustafa Kemal tarafından desteklenmek ile birlikte çeşitli muhalefetin varlığının da olduğu yadsınamaz.

Konferansın birinci bölümünde birçok konuda görüş birliği elde edilmiş ise de, Osmanlı Borçlarının ödenmesi Kapitülasyonlar ve Musul konusu ve Harp tamiratu konuları Konferansın dağılmasına neden olmuştur.

Heyet Türkiye'ye dönmüş ve Türk dış politikası konusunda çeşitli girişimlerde bulunularak özellikle Kapitülasyonların kalkmasını sağlamak için yabancı sermaye ve yabancı yatırımlar gibi konularda hükümetin görüşlerini uluslararası platformda görüş bildiriminde bulunulmuştur. Heyetin Türkiye'ye gelmesi ve ikinci etap için gitmesi dönemi mecliste çeşitli münakaşalar olmuşsa da Mustafa Kemal heyetin hesap vermekle yükümlü olduğu yerin meclis değil hükümet olduğunu belirtmesi üzerine ve görüşlerinin heyetten yana olduğunu belirtmesi ile tartışmalara son verilmiştir.

23 Nisan 1923 tarihinde Konferansın ilerleyebilmesi ve Türk tarafının verdiği notanın batılı Devletlerce kabulü üzerine ikinci dönem başlamıştır. ⁵⁷

⁵⁷ Bu arada önemli bir konunun açıklanması gerekir. Mecliste Mustafa Kemal görüşlerinde olanlar ile karşıt görüşte olanlar arasındaki uyuşmazlık uzun sürdüğünden birinci meclis feshedilerek yeni meclis kurulması için seçimlere gidilmiştir. Zira birinci mecliste Lozan Konferansı maddelerinin kabul edilmesi ve onaylanmasının mümkün olamayacağı anlaşılmıştır. Çünkü Lozan Konferansı için ikinci dönemde İsmet Paşa'nın Baş delege olarak aynı heyetin katılımı ile gerçekleştirilebilmesi için güvenoyu alınması gerekmiştir. Bu oylama da muhalif olan 60 mebus katılmamış 20 ret oyu ve 170 oyla güvenoyu alınmıştır. Heyete bir barış projesi hazırlanıp ellerine veriliyordu.

İkinci dönem heyet ile TBMM arasındaki ilişkilerde yine çerginlik vardır. Çünkü Rauf Bey İsmet Paşa ile Mustafa Kemal'in kendisinin haberi olmadan fikir alış verişinde bulunmalarına içlermektedir.

Türk heyeti ikinci dönemde Lozan'da daha rahattır. Çünkü hem güvenu almıştır. Ve hem de Meclisin yapısı değişmiştir. İngiltere ile ilgili sorunlar çözülmüştür. ABD Türk heyetinin arkasındadır. Uzun tartışmalar sonucunda varılan sonuç, Lozan Konferansının İtilaf Devletlerinin arzularına hiç te uymayan bir nitelikte sonlanmış olmasıdır.

24 Temmuz 1923 günü imzalanan Lozan Barış Antlaşması'na Göre; Yeni Türk Devleti'nin uluslararası alanda bağımsız, bütün diğer devletlerle eşit, şerefli bir varlık olduğu kesinlikle tanınıyor ve Osmanlı Devleti'nin sona erdiği kabul ediliyordu. 143 madde ve eklerden oluşan bu belgedeki hükümler ve Türkiye Devletinin sahip olduğu bazı egemenliği ilgilendiren hakların neler olduğunu belirtelim.

LOZAN BARIŞ KONFERANSI MADDELERİNDE ÖNEMLİ VE ÇÖZÜME KAVUŞMUŞ OLANLARDAN BİR KISMI ve ERTELENİP SONRA ÇÖZÜMLENMİŞ HUSUSLAR

1. Türkiye Devleti Sınırları

Doğu sınırı: Moskova ve Kars Anlaşması esas alınarak Türk tarafının isteğine uygun çözümlenmiştir.

Irak sınırı: Daha sonraya ertelenir ve İngiltere ile 1926 yılında yapılan Ankara Anlaşması uyarınca Musul Irak sınırları içinde kalır. (Bu konuda ilk defa taviz verilmiştir) ⁵⁸

Batı sınırı: Batı Trakya Yunanistan'a kalmış diğer yerler Misak-ı Milli de belirtildiği gibi kabul edilmiştir.

Suriye sınırı: Fransa ile yapılmış Ankara Anlaşmasına göre belirlenmişti. Hatay 1939 da Türkiye sınırlarına dâhil edilmiştir.

Ege Denizinde: Bozcaada ve Gökçeada Türkiye sınırları içinde kalmıştır. Midilli Sakız, Sisam adaları Yunanistan'a kalmıştır.. Yunanistan, Türk sınırına yakın olan adalarda asker bulundurmayacaktı. ⁵⁹

2. Kapitülasyonlar: Türk tarafının olmaz olmaz konusu ve en fazla tartışmalara sahne olan görüşmelerin kesilmesi sebebi olan Kapitülasyonlar tamamen Lozan Konferansında Türkiye lehine ortadan kaldırılmıştır. ⁶⁰

3. Boğazlar konusu: ⁶¹ İtilaf Devletlerinin ve sınırı olsun olmasın tüm milletlerinin gözünün olduğu yer boğazlar, başkanlığını Türk temsilcinin yaptığı bir komisyon tarafından yönetilecektir. Boğazlardan barış zamanlarında ticaret gemilerinin geçme serbestisi vardı. ⁶²

⁵⁸ Akyol T: a.g.e.s 175.

⁵⁹ İbid., s.142 vd. adalar konusu önemli tartışmaların konusudur. Meis adasından dünya barışını korumak adına Türkiye'nin hakkı olmasına rağmen feragat ettiğini bildiren feragat bildirisi için Seha Meray Lozan Konferansı cilt 1 sayfa 98 vd da gerekçeli açıklama vardır.

⁶⁰ İbid., s.164 vd.

⁶¹ İbid., s. 144 vd

⁶² Komisyon marifeti ile boğazların yönetilmesi Türkiye'nin bağımsızlık hakkını sınırlandırmakta idi. Bu durum Lozan konferansında boğazlar ile ilgili varılan anlaşmada barış zamanında boğazlardan serbest geçişin güvenliğinin sağlanması amacı ile boğazların her iki tarafı ve Marmara Denizindeki adalarda asker bulundurulmayacaktı. Bu bölge-

Lozan Konferansın da boğazlar ile ilgili kısmı açısından 22 Haziran 1936'da İsviçre'de Montreux'de toplanılmış ve

Montreux Sözleşmesi adını alan yeni bir Boğazlar Sözleşmesi 20 Temmuz 1936'da Türkiye, İngiltere, Fransa, Sovyetler Birliği, Japonya, Romanya, Bulgaristan, Yunanistan ve Yugoslavya arasında imzalanmıştır.

Böylece bu sözleşme ile Türkiye boğazlar üzerindeki egemenliğine kavuşmuştur.

4. Devlet Borçları: ⁶³ Osmanlı İmparatorluğundan ayrılan devletlerle borçlar bölüşülmüştür Türkiye'ye düşen bölüm taksitlendirilerek ödenecektir. Bize düşen bölüm taksitlendirme ile kağıt paraya göre ödenecekti. Düyun-u Umumiye de böylece tarihe karışmaktadır.

5. Savaş Tazminatları: ⁶⁴ Birinci Dünya savaşı tazminatları Türkiye tarafından ödenmeyecektir. Yunanistan savaş tazminatı olarak Karaağaç 'ı Türkiye'ye vermiş ve bunun karşılığında Yunanistan'ın ödemesi gereken harp tamiyat bedeli istenmemiştir.⁶⁵

---

lerin saldırıya uğraması halinde sözleşme güvenliği Milletler Cemiyeti güvencesine konulmuştu. Bu hükümler ile Türkiye'nin boğazlar üzerindeki egemenliği sınırlanmış olduğundan bu hükümleri istemeyerek kabul etmiştir. Sözleşmede yer almış hükümler gerçekleşmemiştir. Fakat Japonya'nın Asya'da Mançurya'ya saldırması ve Milletler Cemiyetinin pasif durması Türkiye'nin boğazlar ile ilgili hükümleri değiştirmesi için faaliyette bulunmasına sebep olmuştur. Keza silahsızlanma konferansında talep bulunmuş ve fakat başarılı olamamış ancak 1934 tarihinden itibaren Almanya'nın silahlanmaya başlaması üzerine 17.Nisan 1935 tarihinde Türkiye Dış İşleri Bakanı Tevfik Rüşdü Aras boğazlar konusunu ele alarak Türkiye'nin güvenliği açısından askersiz ve silahsız durumun Türkiye'nin savunmasını zayıflattığı dayatması ile bu hükümleri kaldırılmasını istemiştir. Milletler Cemiyetinin toplantılarında karar verilmemiş ancak İtalya'nın Habeşistan'a saldırması, ve işgal etmesi sonucu ve Almanya'nın da Ren bölgesine asker yağması sonucu Varsay Anlaşmasına aykırı hareket etmesi 1923 Boğazlar ile ilgili hükümlerin işlerliğinin kalmadığı ve Türkiye'nin kendi savunması için kolektif garantinin artık söz konusu olamayacağını belirterek, 1936 tarihinde statünün değişmesi istenmiştir. İlk olumlu yanıt İngiltere'den gelmiştir, Türkiye'nin bu işi müzakere ile yapmak istemesi İngiltere'nin politikasını değiştirmiştir. Türkiye Rusya ile daha yakın ilişkide iken İngiltere ile yakınlaşmıştır. İngiltere Türkiye'yi kendisine bağlamak çabasıdadır. Bu konuda Türkiye'yi destekleyen ikinci Devlet Rusya'dır. Fransa ve diğer Devletler, İtalya hariç Türkiye'nin isteğini kabul etmişlerdir

⁶³ Eroğlu Hamza: : TC Başbakanlık Atatürk Araştırma Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk araştırma Merkezi www.atam.gov.tr dergi sayı 3 Şerefli Bir Tarih.Muharrem Kararnamesi ile alınmış borçların ödenmesi konusudur.

⁶⁴ Akyol T: a.g.e.s.. 285.

⁶⁵ Eroğlu H; a.g.e.,: .Harp tamiyatı. Eskiden harp tazminatı olarak söz konusu edilen bu mesele, Birinci Dünya Savaşı'nda tamiyat adı altında ortaya çıkmıştır. Burada bir taraftan Türkiye ile 1918 harbinin galipleri, diğer taraftan da Türkiye ile Yunanistan arasında meselenin tetkiki gerekir.

Birinci Dünya Savaşının galipleri bizden Birinci Dünya Savaşı sebebi ile tamiyat talep etmişler, ayrıca buna ek olarak da işgal masrafı, kendi uyruklarının zarar ve ziyanlarını da buna eklemişlerdir. Harp içinde Almanya'dan borçlanma karşılığı ve rehin bulunan beş milyon altın ve harp yıllarında İngiltere'ye sipariş edilen donanma bedeli kendi ellerinde bulunduğundan bizlere verilmemiş ve tamiyat karşılığı tutulmuştur. Umumi Harbe giren mağlup devletlere esaslı mali bir yük olan bu beladan geleceğe bir borç bırakılmadan sadece elimizde bulunmayan meblağ karşılık gösterilerek büyük bir başarı ile içinden sıyrılmıştır. Lozan Barış Antlaşmasında, Yunanistan'ın bazı kanun ve âdetlerine riayet etmediği tanınarak kendisine sorumluluk yükleniyor ve Yunan ordu ve idare

6. Azınlıklar konusu:⁶⁶ Birinci Dünya Savaşını sona erdiren anlaşmalar da yer almış azınlıkların korunmasına dair hükümler çerçevesinde Lozan Barış Anlaşmasında gereğince bu hükümlerin uygulanacağı kararlaştırılmıştır. Azınlıklar ayrı bir ayrıcalığa sahip olmayıp Türk uyruğunda bütün gayrimüslim vatandaşlar kanunlar önünde eşit oldukları belirtilmiştir.

Türkiye’de ikamet eden herkes din dil soy, bir topluluktan olma ayırımı yapılmaksızın hayatları ve özgürlükleri tam ve eksiksiz olarak korunacaktır. Müslüman olmayan azınlıklara mensup vatandaşlar Müslümanların yararlandıkları tüm medeni ve sosyal haklardan yararlanacaklardır. Herkes din dil ayırımı gözetmeksizin Türkiye’de ikamet eden herkes kanun önünde eşittir. Din inanç veya mezhep ayrılığı hiçbir vatandaşın medeni ve siyasi haklardan yararlanmasında kamu hizmet ve görevler almasında yükseltilmesinde veya çeşitli iş kollarında çalışmasında bir engel değildir.

Devletin resmi dili Türkçe ’den başka dil konuşan Türk vatandaşlarına Mahkemelerde kendi dillerini SÖZLÜ olarak kullanabilmeleri bakımından uygun düşen kolaylıklar sağlanacaktır.

Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk vatandaşları giderlerini kendileri ödemek üzere her türlü hayır kurumları dinsel sosyal kurumlar, okullar ve buna benzer öğretim ve eğitim kurumları kurmak yönetmek ve denetlemek ve buralarda kendi dillerini serbestçe kullanmak dini ayinlerini serbestçe yapmak konularında eşit haklara sahiptirler. Türk Hükümetinin söz konusu okullarda Türk dili öğreniminin zorunlu kılmasına engel olunmayacaktır.

7. Vatandaşlık konusu: Türkiye’den ayrılmış ülkelere yerleşmiş Türk vatandaşları hukuken ve yerel yasaların öngördüğü şartlar ile o Devletin vatandaşı olacaklardır. Türk vatandaşlığını yitirmiş olanlar Anlaşmanın yürürlük tarihinden itibaren iki yıllık süre içinde Türk vatandaşlığını seçebilirler.

Batı Trakya’daki Türkler ile İstanbul’daki Rumlar dışında Anadolu ve Doğu Trakya’daki Rumlar ve Yunanistan’daki Türkler mübadele edileceklerdir.

Genel olarak can alıcı hükümlerinin açıklandığı Lozan Konferansı ile sağlanmış hakların elde edilmesi bu konuda yazılmış hatıratlarda görüleceği gibi son derece zor ve çetin bir mücadele sonucu olmuştur.

LOZAN KANFERANSI VE DEĞERLENDİRME

Lozan Konferansının halen büyük eleştirilere uğradığı ve uğramakta olduğunu belirtmeden geçemeyeceğiz. Söyle ki, özellikle Ege Adaları, Kıbrıs Batı Trakya Yunanistan’a bırakılması Yunanistan’ dan savaş tazminatı alınmaması ve Musul’un Milletler Cemiyetinin kararına bırakılması nedeni ile İngiliz Politikasına göre karara bağlanarak Irak’a verilmesi eleştiri nedeni olmuş ve hezimet olarak dillerden düşmemiştir.

Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi Lozan’ı dış politika ve dönemin koşulları altında değerlendirmek zorunludur. Yukarıda açıklandığı gibi şartlar

---

resinin Anadolu’yu haksız işgal esnasındaki fiillerinden doğan hasarın tamiri mecburiyeti de tanınıyordu. Türkiye, Yunanistan’ın harbin devamından ve bunun neticelerinden doğan malî durumunu göz önüne alarak tamirat hususunda her türlü taleplerinden, Karaağaç ve havalisini Türkiye’ye bırakması şartı ile vazgeçiyordu.

⁶⁶ Akyol T: a.g.e.s. 82 vd. Kürtler ile ilgili azınlık olup olmayacakları konusu Lozan’da sert görüşmelerin konusu olmuştur. İngiliz politikası nedeni ile Kürtlerin azınlık olması konusunda Lord Curzon çok ısrarcıdır. Irki azınlıklar soy azınlıkları dil azınlıkları gibi kavramları kurumsallaştırma çabasında olarak Kürtler ile ilgili amaçlarını vurgulamaktan geri kalmamışlardır.

barış anlaşmasının gecikmemesini gerektirmekte ve Konferansa katılanların bir ileri bir geri taviz vermeleri ve vermemeleri nedeni ile sonuca ulaşmanın ne denli zor olduğu ve Osmanlı'nın borçlarına halef olunması konuları zorluğun boyutunu ortaya koymaktadır.

Açıkça vurgulamak gerekir ki; Lozan Konferansı ile elde edilen sulh paketi;

Toprakları işgal edilmiş, elinden alınmış ve paylaşılmış, silahları elinden alınmış, özgürlüğü yok edilmiş bir halkın ulusal bağımsızlık savaşı vererek, hem devletini kurduğu ve hem de Devletler Hukukuna aykırı olarak elinden alınmış topraklarını geri aldığı, özgürlüğü için başkaldırdığı politik ve askeri bir deha gösterisidir. Türk insanı özgürlük için başkaldırmanın resmini çizmiştir.

Bu Anadolu Türk halkının gücüdür, başarısıdır. TBMM çatısı altında halkın özgür iradesinin mahsulüdür. 20 yüzyılda ilk ulusal zafer ile sonuçlanmış Kurtuluş Savaşıdır. Lozan Konferansı Belgesi bir ibret belgesidir. Halkların özgürlüğünü elde etmelerine örnek olmuş bu Kurtuluş Savaşı askeri ve politik deha örneği olarak asırlarca üzerinde çalışmalar yapılması gereken bilimsel bir belgedir.

Bu belge Türkiye Cumhuriyeti Devletinin varlık belgesidir.

GAZİ MUSTAFA KEMAL PAŞA'NIN LOZAN KONFERANSI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ⁶⁷Nİ KISACA AÇIKLAMAK GEREKİR SE;

Gazi Mustafa Kemal Paşa Tarihi Nutuk'unda açıkça, dört yıllık bağımsızlık mücadelesinin milletin şanına yakışır bir barış ile son bulmuş olduğunu, Lozan'da 24.Temmuz 1923 tarihinde imzalandığını ve 24.Ağustos 1923 tarihinde de Mecliste onaylandığını belirtmiştir.

Görüşmelerin bittiği ve sonuca ulaşıldığının İsmet Paşa tarafından bildirilen telgrafa Hükümetin üç gün geçmesine rağmen yanıt vermemiş olmasını İsmet Paşanın 18.07.1923 tarihle Mustafa Kemal Paşaya telgrafla bildirmesi üzerine, haberdar olarak İsmet Paşaya 19.07.1923 tarihinde "HİÇ MKİMSEDE ENDİŞE YOKTUR. ELDE ETTİĞİNİZ BAŞARIYI EN SICAK VE SAMİMİ DUYGULARIMIZLA TEBRİK ETMEK İÇİN USULEN İMZALANMIŞ OLDUĞUNUN BİLDİRİLMESİNİ BEKLİYORUZ KARDEŞİM." Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Başkomutan Gazi Mustafa Kemal" imzası ile göndermiştir.

İsmet Paşa imza için hükümetten yetki istemiş olmasına rağmen imza yetkisi hükümetten değil Mustafa Kemal Paşa'dan gitmiştir.

Bu olaylar Mustafa Kemal Paşanın Lozan Konferansının sonuçlarından o günkü şartlar altında son derece başarılı olduğunu ve tereddüt edilmesinde bir neden olmadığını Antakya ve Musul konularının daha sonra hallinin Türkiye Devletinin tanınması ve bağımsızlığı üzerinde bir etkisinin olmayacağını gördüğünün ifadesidir.

Aslında müzakereler sırasında teati edilen telgraflardaki yoğun istek, teklif ve fedakârlıkların sınırı ile ilgili ifadeler, böylesi önemli bir konferansın müzakerelerinin yazı ile ve üstelik telgrafların Türk heyetinin eline geçmesinden önce, İngilizlerin eline geçtiği ve şifrelerinin çözüldüğü bir durumun varlığının, görüşmelerin ne derece şiddetli geçtiğinin hesaba katılmasını gerektirmektedir. Bu telgrafların Mustafa Kemal Paşa ve İsmet Paşa arasında şiddetli bir ihtilafın olduğu şeklinde yorumlanması yanlıştır. Elbette olumlu sonuç al-

⁶⁷ MUSTAFA KEMAL ATATÜRK: NUTUK, Emre Yayınları, 2006, İstanbul, s.651 vd., Demirci S: a.g.e.,s.229 vd.

maya yönelik müzakerelerin yürütülmesinde Mustafa Kemal Paşa ile İsmet Paşanın fikir alış verişinde bulunması ve yoğun görüşmelerin yapılması aralarında ihtilafın varlığını işaret etmeyeceği gibi, Mustafa Kemal Paşanın NUTUK ta belirttiği gibi Lozan Konferansı büyük bir başarıdır. Bugün bu başarının gölgelenmeye çalışılması da ne denli önemli olduğunun ayrı bir kanıtıdır. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kuruluş belgesinin ortadan kaldırmaya yönelik her bir hamleye karşı hazırlıklı olmak için geçmişin hatırdan çıkarılmaması gerekir. Mustafa Kemal Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar kalacaktır, sözünü boş çıkarmamak tüm ulusun görevidir.

KAYNAKLAR

- MUSTAFA KEMAL ATATÜRK: NUTUK Emre Yayınları, 2006, İstanbul
ARMAOĞLU FAHİR: 19. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Ankara, 2003
A dan Z YE KURTULUŞ SAVAŞI, İSTANBUL, 2009
AKYOL TAHA: Bilinmeyen Lozan 2014, İstanbul
AKŞİN SİNA: İç Savaş ve Sevr'de Ölüm, İstanbul, 2010
AKŞİN SİNA : Kısa Türkiye Tarihi, İstanbul, 2008
CAŞIN MESUT: Lozan Barış Konferansı 80 Yılında, İstanbul Üniversitesi Yayını, 2003
ÇEKİÇ ORHAN: Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, 2010, İstanbul
ÇEKİÇ ORHAN: Mondros'tan İstanbul'a İmparatorluk'tan Cumhuriyete İstanbul, 2014
ÇEKİÇ ORHAN: 1938 SON YIL, İstanbul, 2014
ÇUFALI MUSTAFA: TC Başbakanlık Atatürk Araştırma Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Merkezi www.atam.gov.tr Dergi sayı45 Çanakkale Krizi ve Lloyd George un İktidardan Düşmesi.
DEMİRCİ SEVTAP: Belgelerle Lozan, 2013, İstanbul
EROĞLU HAMZA: TC Başbakanlık Atatürk Araştırma Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Merkezi www.atam.gov.tr Dergi sayı 3, Şerefli Bir Tarih
ERTAN F. TEMUÇİN: TC Başbakanlık Atatürk Araştırma Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Merkezi www.atam.gov.tr Dergi SAYI 18 Lozan Görüşmeleri Sırasında Türk Heyeti ve TBMM Hükümeti
KARACAN NACİ: Lozan, 2006, İstanbul
METE TUNÇAY: Türkiye Tarihi cilt 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980, İstanbul, 1990 (Anonim Eser)
ÖZAKMAN TURGUT: Vahidettin M.Kemal ve Milli Mücadele, İstanbul, 2005
LOZAN KONFERANS METNİ
SEVR ANLAŞMASI METNİ